

Vitt friluftsliv

- En kvalitativ studie om undervisning i vitt
friluftsliv på kommunala gymnasieskolor i
Stockholms län

Frida Arlestrand

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN
Självständigt arbete avancerad nivå 77:2015
Ämneslärarprogrammet 2011-2016
Handledare: Peter Schantz
Examinator: Bengt Larsson

Abstract- Snow/ice-dependent outdoor life

Aim: The purpose of this study is to explore the occurrence of snow/ice-dependent outdoor life in local secondary schools around the Stockholm area. The research questions are: Is there any education of snow/ice-dependent outdoor life practiced at secondary schools around the Stockholm area? How is the education of snow/ice-dependent outdoor life practiced? Are there any factors that can affect the design of the education of snow/ice-dependent outdoor life?

Method: The study's data collection was done by interviews. The sample consisted of eight physical education teachers at secondary schools around Stockholm. To get a spread of samples across the entire Stockholm area, Stockholm was divided into three zones: the northern side, the inner city and the southern side. Based on these zones, all local secondary schools were listed and a random sample was drawn. Three interviews each occurred on the northern and the southern side and two interviews took place in the inner city. The first physical education teacher in the staff list at the selected school was contacted, the next teacher in the list was to be contacted if no response and if no response at all, a new school was to be contacted. The results have been analyzed based on the frame-factor theory.

Results: Five of the eight schools practices some form of education in snow/ice-dependent outdoor life. How the education is exercised differs between schools. Some teaches safety, cross country skiing and skating in class, other schools use outdoor days to teach this and some schools do longer skiing trips. There have also been a number of factors that influence the design of education. Examples of these factors are access to equipment, finances, time, student's attitudes, underlying organization etc.

Conclusions: What has been shown in this study is that the majority of participating schools practices some form of education in snow/ice-dependent outdoor life. How the teaching is done can vary between the different schools. The conclusion of this study is that it is possible to practice education in snow/ice-dependent outdoor life in the Stockholm area but there are a number of factors that affect the design and implementation.

Sammanfattning- Vitt friluftsliv

Syfte och frågeställningar: Syftet med denna uppsats är att undersöka förekomsten av vitt friluftsliv i kommunala gymnasieskolor runt om i Stockholms län. Frågeställningarna är:

- Bedrivs undervisning i vitt friluftsliv på gymnasieskolor runt om i Stockholms län?
- Hur bedrivs undervisningen i vitt friluftsliv?
- Finns det några faktorer som påverkar utformningen av undervisning i vitt friluftsliv?

Metod: Studiens datainsamling gjordes genom intervjuer. Urvalet bestod av åtta stycken idrott- och hälsalärare på gymnasieskolor runt om i Stockholms län. För att få en spridning av urvalet över hela området delades Stockholms län in i tre zoner: norra sidan, innerstad och södra sidan. Utifrån dessa zoner listades alla kommunala gymnasieskolor och ett slumpmässigt urval gjordes. Tre intervjuer vardera skedde på norra respektive södra sidan och två intervjuer tog plats i innerstaden. Resultatet har analyserats utifrån ramfaktorteorin.

Resultat: Fem av åtta skolor bedriver någon form av undervisning i vitt friluftsliv. Hur undervisningen går till skiljer sig mellan skolorna. Vissa bedriver undervisning i säkerhet, längdskidor och långfärds-kridskor under lektionstid, andra skolor använder sig av friluftsdagar för att undervisa inom detta och några skolor gör längre skidresor. Det har även framkommit ett antal faktorer som påverkar utformningen av undervisningen. Exempel på dessa faktorer är tillgången till material, ekonomi, tid, elevers attityder och bakomliggande organisation.

Slutsats: Det som framkommit i denna uppsats är att majoriteten av medverkande skolor bedriver någon form av undervisning i vitt friluftsliv. Hur den undervisningen går till varierar mellan de olika skolorna. Slutsatsen är att det går att bedriva undervisning inom vitt friluftsliv i Stockholms län men det finns ett antal faktorer som påverkar utformning och genomförandet av detta.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Bakgrund	3
1.2 Forskningsläge	9
1.3 Syfte och frågeställningar.....	12
1.4 Teoretiska utgångspunkter	12
2. Metod	13
2.1 Metodval.....	13
2.2 Urval.....	14
2.3 Etiska överväganden	16
2.4 Validitet och reliabilitet.....	17
2.5 Genomförande	18
2.6 Databearbetning	18
2.7 Presentation av skolor och intervjudeltagare	19
3. Resultat.....	21
3.2 Huruvida någon undervisning i vitt friluftsliv bedrivs på gymnasieskolor i Stockholms län	22
3.3 Hur undervisningen i vitt friluftsliv bedrivs.....	25
3.4 Faktorer som påverkar utformningen av undervisning i vitt friluftsliv.....	29
4. Diskussion	30
Huruvida någon undervisning i vitt friluftsliv bedrivs på gymnasieskolor i Stockholms län	30
Hur undervisningen i vitt friluftsliv bedrivs.....	33
Faktorer som påverkar utformningen av undervisning i vitt friluftsliv.....	34
Metoddiskussion.....	36
Slutsats & fortsatta studier	37
5. Källförteckning.....	37

Bilaga 1- Litteratursökning

Bilaga 2- Intervjuguide

1. Inledning

”Vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling” (Ds 1999:78, s. 9), så lyder en definition av vad friluftsliv är. Enligt denna definition handlar friluftsliv om att via aktiviteter utomhus skapa ett miljöombyte och en relation till naturen.

Friluftsliv är ett moment inom idrott- och hälsaämnet som funnits med i skolundervisningen sedan början av 1900-talet. Avsikten med denna typ av undervisning under stora delar av 1900-talet var att ge utrymme för den fysiska och sociala fostran, det vill säga att med hjälp av naturen skapa en enad nation med hövliga medborgare. Friluftsupervisningen har under 1900-talets gång utvecklats och under 90-talet fick miljöaspekten en stor roll i denna undervisning. (Lundvall 2011, s. 119-129) Friluftsdagar är en term som fastslås i styrdokumentet för läroverket år 1933 och som funnits med i styrdokumentet fram till Lpo94. Syftet med dessa dagar var att det skulle ges utrymme till vissa aktiviteter utöver den vanliga undervisningen i idrott och hälsa. Ofta gavs det möjlighet till hel- eller halvdagar där antingen renodlad friluftsupervisning kunde bedrivas alternativt fotbollsturneringar, friidrottsaktiviteter etc. Fram till Lpo94 fanns en reglering kring dessa dagar, det vill säga att det skulle finnas ett visst antal friluftsdagar per läsår. Men i och med införandet av Lpo94 avreglerades dessa dagar och togs bort från styrdokumentet. (Lundvall 2011, s. 121; Svenning 2001, s. 3-11) För grundskolan blev det istället upp till rektorn på respektive skola att ange antalet friluftsdagar per läsår eller hur friluftsverksamheten skulle bedrivas. (Grundskoleförordning, SFS 1994: 94) Detta är även någonting som gäller än idag i och med den nya läroplanen och skolförordningen. (Skolförordningen, SFS 2011: 185) Vad gäller gymnasiet säger gymnasieförordningen att ”Utöver ämnet idrott och hälsa ska det anordnas idrotts- och friluftsverksamhet som ska bedrivas under lärares ledning.” På gymnasiet är det inte rektorn som ansvar för denna verksamhet utan det är upp till lärarna att ordna dessa eventuella dagar. Begreppet friluftsdagar är inte heller någonting som står skrivet i styrdokumentet för gymnasiet. (Gymnasieförordning, SFS 2010: 2039)

I samma skede som undervisning i friluftsliv tog fart i skolan, det vill säga början på 1900-talet så infördes även undervisning i friluftsliv på en högre utbildningsnivå. Skidåkning, skridskoåkning och orientering var sådana aktiviteter som infördes på gymnastikdirektörsutbildningen vid Gymnastiska Central Institutet. Sedan dess har

undervisning i friluftsliv fortskridit även i detta utbildningssteg. (Sundberg & Öhman 2008, s. 102-105) Idag består ämneslärarprogrammet med inriktning mot gymnasiet av 300 högskolepoäng. Utbildningen som jag går läses till stora delar vid Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH). Av dessa 300 högskolepoäng läggs 120 poäng på huvudämnet, vilket i mitt fall är idrott och hälsa. (Grundutbildningsnämnden 2011, A, s. 2-3)

Friluftslivsundervisningen på ämneslärarprogrammet är uppdelad i två grundkurser vilka innefattar grönt och blått friluftsliv. På avancerad nivå läses vitt friluftsliv och en fördjupad kurs i friluftsliv. Totalt läses 13,5 högskolepoäng (hp) friluftsliv under denna utbildning. (Grundutbildningsnämnden 2011, B, s. 2-3; 2012, s. 2; 2014, s. 2; 2015, s. 2) Av dessa 13,5 hp avsätts 4,5 hp till kursen vitt friluftsliv. Denna kurs innefattar ett antal undervisningsmoment som är förknippade med vintern. Exempelvis innehåller detta moment långfärdsskridskor i Stockholmstrakten samt en resa upp till Lappland där skidåkning av olika slag samt bivackgrävning ligger i fokus. (Grundutbildningsnämnden 2014, s. 2) Det är utifrån denna kurs, det vita friluftslivet, som tankarna till min uppsats fått inspiration.

Begreppet som ligger till grund för min uppsats är vitt friluftsliv. Idag finns det ingen tydlig definition på vad som ingår i den termen, men detta är något som senare i uppsatsen kommer försöka benas ut. Om man utgår ifrån undervisningen på GIH så innefattar termen vad som nämndes i det tidigare stycket. Vitt friluftsliv är någonting som betyder mycket för mig och utbildningen vid GIH har kommit att stärka den känslan ännu mer. Men personligen upplever jag att kursen vitt friluftsliv kan ses ur två skilda perspektiv. Det första perspektivet är att kursen har bidragit till en erfarenhet som jag inte kunnat uppnå på annat håll. Jag har fått vara en del av naturen uppe i Lappland och fått en större insikt i hur jag vill bedriva min egen undervisning i vitt friluftsliv. Men det andra perspektivet har ett mer kritiskt förhållningssätt. Då stora delar av vinterutbildningen på högskolan, av tradition sker just långt uppe i Lapplands fjäll där kyla och snö är ett faktum, är det lätt hänt att det ger en förskönad bild av hur undervisningen i vitt friluftsliv kan bedrivas i skolan. Detta är potentiell verklighet för många idrott- och hälsalärare uppe i norr. Det vill säga att snön ligger på backen och isarna är tjocka i närområdet, men det är långt ifrån allas verklighet. I och med detta har jag börjat fundera på hur undervisningen i vitt friluftsliv egentligen ser ut på skolor som är placerade söderut, då det finns indikationer på att vintrarna blir allt mildare nu under 2000-talet. (SMHI 2015) Därför kommer denna uppsats att rikta in sig på hur undervisningen i vitt friluftsliv bedrivs i skolor som är placerade söderut, närmare bestämt i Stockholms län. Detta för att bringa mer klarhet i hur verkligheten egentligen ser ut om man är idrott- och hälsalärare inom

detta geografiska område samt ta reda på vilka eventuella faktorer som påverkar hur man bedriver denna typ av undervisning. Då forskningen inom detta område är begränsad hoppas jag med denna uppsats kunna minska detta tomrum.

1.1 Bakgrund

Den definitionen av friluftsliv som följande studie utgår från är: ”Friluftsliv är vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling” (Ds 1999:78, s. 9)

Friluftslivets historia - generellt

Friluftslivet organiserade sig i slutet på 1800-talet. Detta var en period där friluftslandskapet utvecklades i samband med det organiserade friluftslivet. Fjällturismen drog igång med aktiviteter så som skidor, vandring och rekreation. Även skärgårdsturismen fick fäste med bland annat skridskor och segling som sysselsättning. (Sörlin 2008, s. 25) Tankarna kring friluftsvärksamhet och att vistas ute i naturen har under hela 1900-talet lyft fram olika fostrande syften. Den svenska naturen var viktigt för att formera den svenska nationen och dess medborgare. I och med detta startade vid förra sekelskiftet 3 väletablerade rörelser, friluftsförbundet, svenska scoutförbundet och 4H-rörelsen. Alla dessa hade ett fostransuppdrag där det handlade om att få ut ungdomarna i naturen. (Sandell & Sörlin 2008, s. 27-31) Under 1930-talet startade en ny fas för friluftslivet, folkhemsfasen. Under denna period skedde en urbanisering i samhället. Jordbruksproduktionen sjönk medan industrins framväxt ökade. Som en konsekvens av denna urbanisering och kortare arbetstider blev det ett ökat intresse för naturen som rekreation. Camping, fritidsbåtar, cykelturer, svamp och bärplockning var sådant som fler och fler ägnade sig åt under denna tidsperiod. (Sandell & Sörlin 2008, s. 64-66) När arbetstiderna reglerades på 20-talet och framåt blev det en tydligare uppdelning mellan arbete och fritid så när friluftslivet breddades under 30-talet blev det närliggande friluftslivet i hembygden också tillgängligt för kvinnor. Under mitten av 1950-talet till mitten av 1960-talet uppstod välfärdssamhället. Friluftslivet började materialiseras. Fritidshus och husvagnar ökade i antal och man började ta bilen för att komma ut i naturen. (Eskilsson 2008, s. 73; Sandell & Sörlin 2008, s.120) Under 60- och 70-talet utvecklades friluftsvärksamheten med barnen och familjen i fokus. Det blev en aktiv satsning på barnverksamheter där bland annat skogsmulleverksamheten startade. Syftet med denna verksamhet var att den skulle ske utanför bostadsområdet för att skapa naturmöten för barnen. (Rantatalo 2008, s. 138- 143) Från 90-talet fram till idag består friluftsliv av många olika

subkulturer, exempelvis alpin skidåkning, snowboard, forspaddling, klättring etc. Det handlar ofta om att det ska vara äventyrsinriktat och kan bestå av högteknologisk utrustning. Men samtidigt som detta äventyrsfriluftsliv har sin framfart så betyder det traditionella och enkla friluftslivet så som exempelvis bärplockning, väldigt mycket för stora delar av befolkningen. (Sandell & Sörlin 2008, s. 206-208)

Friluftslivets historia - skidor

Det var under 1880-talet som skidsporten började organiseras i föreningsform. Innan dess användes skidor framförallt som transportmedel. År 1892 grundades föreningen för skidlöpningens främjande. Denna organisation kom sedan att heta Friluftsfrämjandet. Under denna era fanns som tidigare nämnts en nationsmedvetenhet med fokus på att fostra och ena folket i Sverige till en nation. Inom vinterfriluftsliv blev längdskidor ett centralt verktyg för att sprida budskapet om enad nation. Skidor under denna period sågs som något svenskt och manligt. Friluftsfrämjandet ansåg att via skidorna skulle den svenska försvarsförmågan och fysiken förbättras. Därför beslutade denna organisation att göra stora satsningar kring att få skidåkning att bli en tävlingsidrott och i och med detta började tävlingar arrangeras. Friluftsfrämjandets syfte med det här var att man då såg skidor som ett verktyg för att stärka just den svenska nationen, dels genom själva tävlingen i sig men också att tävlingen lockade publik och press vilket förde nationen samman. Under samma period, det vill säga i början av 1900-talet, bildades en annan organisation vid namn Riksidrottsförbundet (RF). RF satsade hårt på idrottsverksamhet och tävlingsidrotten i sig utan fokus på att ena nationen. Denna organisation valde att bilda specialförbund för olika idrotter och 1908 bildades skidförbundet. Friluftsfrämjandet och RF konkurrerade om skidmarkerna fram till 1930 där RF var den starkare parten och lyckades ta kontrollen över tävlingsverksamheten för skidor. (Sandell & Sörlin 2008, s. 27-28; Yttergren 2006, s. 16-31) Vad beträffar slalom så utvecklades denna aktivitet i Alperna på 1920-talet. Slalom växte snabbt till en enorm turistaktivitet med fokus på både nöje och motion. Efter andra världskriget byggdes de första bergbanorna vilket underlättade själva åkandet. Utförsåkningen kom till Sverige på 30-talet via en man vid namn Sigge Bergman och som introducerade denna aktivitet i de svenska fjällen via skidskolor. (National encyklopedin)

Friluftsliv i skolan

Friluftsliv och friluftsverksamhet är två termer som bör tydliggöras. En definition av friluftsliv är som tidigare nämnts ”vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå

miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling” (Ds 1999:78, s. 9). Friluftsverksamhet har med tiden fått en annan innebörd, det kan innefatta det ovanstående, det vill säga rent friluftsliv men det innefattar även alla aktiviteter utomhus såsom fotboll, friidrott, temadagar eller liknande (Svenning 2001, s. 3-11)

Redan år 1905 har man kunnat finna begreppet friluftsliv i läroverksstadgan. Innebörden av detta var att det två till tre gånger per termin skulle ges utrymme för aktiviteter utomhus. Orsaken var att man ville ge möjlighet till rekreation och återhämtning under skoltid. Friluftsliv som begrepp började användas inom kroppsövningsämnet i och med läroverksstadgan 1928. År 1933 fastslås friluftsdagar som en term i styrdokumentet för läroverket. Målsättningen för folkskolan gällande friluftsverksamhet var att bland annat ge ökat utrymme åt den fysiska och sociala fostran. (Lundvall 2011, s. 119-124) Under 60-talet upphör enhetsskolan och grundskolan och gymnasiet infördes. Friluftsverksamhetens syfte som handlade om att stärka kamratkänsla, hjälpsamhet och ledarförmåga behölls. Under 80-talet framtog två nya läroplaner. Det var under denna period som kroppsövningsämnet bytte namn till idrott. I de nya läroplanerna framkommer det att friluftsliv är mer än bara att behärska friluftaktiviteter för att bidra till en sund och social livsstil. Miljöfostran och ekologiska aspekter har nu lagts till i kursplanen. (Lundvall 2011, s. 125-126) I och med införandet av Lpo 94 tilltar andra aspekter inom friluftundervisningen. Hållbar utveckling får ett centralt fokus, begreppet friluftsverksamhet försvinner helt från läroplanen och ersätts med begreppet friluftsliv samt att regleringen av friluftsdagar tas bort från styrdokumentet. Det är som tidigare nämnts nu upp till skolorna själva att bestämma antalet friluftsdagar per läsår. Friluftsdagarna blir inte längre obligatoriska. I och med den senaste läroplansreformen, Lgr11 och Gy11 framträder friluftsliv som en tydlig del av idrott- och hälsaämnet och är ett moment som det ska avsättas tid för. (Lundvall 2011, s. 127- 129)

Läroplan för grundskolan 2011

Det centrala innehållet vad gäller kursplanen för idrott och hälsa på grundskolan är uppdelad i tre sektioner: rörelse, hälsa och livsstil samt friluftsliv och utevistelse. Vad gäller friluftsliv och utevistelse för grundskolans senare år (7-9) så ska eleverna få undervisning inom:

- ”Att orientera i den närliggande natur- och utemiljön med hjälp av kartor. Kartors uppbyggnad och symboler.”
- ”Lekar och andra fysiska aktiviteter i skiftande natur- och utemiljöer under olika årstider. Rättigheter och skyldigheter i naturen enligt allemansrätten.”

- ”Säkerhet och hänsynstagande vid träning, lek, spel, idrott, natur- och utevistelser.”
- ”Badvett och säkerhet vid vatten vintertid. Hantering av nödsituationer vid vatten med hjälpredskap.” (Skolverket 2011 B, s. 43)

I kunskapskraven gällande betyg E i momentet friluftsliv och utevistelse handlar det om att ”Eleven planerar och genomför friluftaktiviteter med viss anpassning till olika förhållanden, miljöer och regler. Dessutom kan eleven med viss säkerhet orientera sig i okända miljöer och använder då kartor och andra hjälpmedel.”, men ” Dessutom kan eleven hantera nödsituationer vid vatten med alternativa hjälpredskap under olika årstider.” (Skolverket 2011 B, s. 44-45)

Gymnasieskola 2011

I ämnesplanen för respektive ämnen finns det tydliga direktiv på moment som ska finnas med i undervisningen. I kurserna Idrott och hälsa 1 och 2 på gymnasiet framkommer det tydligt att friluftsliv ska bedrivas. De delar rörande det centrala innehållet för kursen Idrott och hälsa 1 på gymnasiet som berör momentet friluftsliv är följande:

- ”Utemiljöer och naturen som arena för rörelseaktiviteter och rekreation.”
- ”Metoder och redskap för friluftsliv.”
- ”Säkerhet i samband med fysiska aktiviteter och friluftsliv.” (Skolverket 2011 A)

Kunskapskraven vad gäller kursen Idrott och hälsa 1 som berör betyget E inom friluftsliv tar bland annat upp att ”Eleven kan med goda rörelsekvaliteter genomföra aktiviteter i naturmiljöer.” Kraven innefattar även att ”Eleven visar i utövandet av idrott, motion och friluftsliv hänsyn till sin egen och andras säkerhet och kan i samråd med handledare vidta åtgärder vid skada eller nödsituation.” och att ”När eleven samråder med handledare kan hon eller han med viss säkerhet bedöma den egna förmågan och situationens krav.” Slutligen tar kunskapskraven upp att ”Dessutom kan eleven översiktligt diskutera friluftsliv, motion och idrott som sociala och kulturella fenomen och översiktligt beskriva hur olika livsstilar och kroppsideal framträder i träningsverksamheter, friluftsliv och samhället i övrigt.” (Skolverket 2011 A, s. 3-5)

I kursen Idrott och hälsa 2 nämns det att friluftsliv ska bedrivas. I det centrala innehållet står det att eleverna ska få ”Upplevelsebaserade rörelseaktiviteter utomhus, till exempel paddling, klättring, ridning, orientering, friluftsliv och geografiskt betingade aktiviteter som skidåkning.” (Skolverket 2011 A) I kunskapskraven rörande betyg E inom friluftsliv står det skrivet att ”Eleven visar i utövandet av idrott, motion och friluftsliv hänsyn till sin egen och

andras säkerhet samt kan översiktligt beskriva riskfaktorer i samband med fysiska aktiviteter.”. Det står även att ”Eleven kan med goda rörelsekvantiteter genomföra friluftsliv, motion och idrott. Dessutom kan eleven översiktligt diskutera friluftsliv, motion och idrott som sociala och kulturella fenomen och översiktligt beskriva sociala faktorerens betydelse för fysiska aktiviteter, livsstil och hälsa” (Skolverket 2011 A, s. 9-13)

Vitt friluftsliv

Vitt friluftsliv handlar om att transportera sig på snö alternativt is under vintermånaderna och ibland kan dessa transporter ställa krav på exempelvis övernattning. Vinter är något som många associerar med snö. Meteorologiskt definieras vintern som den årstid då temperaturen under hela dygnet befinner sig under noll grader Celsius. Vinterns utbredning varierar över landet, den längsta vintern infinner sig i norra Sverige där nästan sju månader går in under denna kategori. Som kortast är vintermånaderna i södra Sverige, där endast två månader överensstämmer med definitionen för vinter. (Fält 2011, s. 10-11) I den här uppsatsen har jag valt att utgå ifrån att vintermånaderna där möjligheten till att bedriva vitt friluftsliv sträcker sig från december till mars. Detta är grundat på transportstyrelsens bestämmelser gällande vinterdäck. Om vinterväglag råder krävs det att vinterdäcken används under denna period. (Transportstyrelsen 2015) Anledningen till att jag väljer dessa månader är för att kunna fånga upp aktiviteter som sker under olika perioder beroende på hur klimatförhållandena ser ut. Ibland kommer kylan och snön tidigare och ibland kommer dessa senare. Vitt friluftsliv är ett begrepp utan en tydlig definition, så i och med detta kommer jag ta fram förslag på aktiviteter och sysselsättningar som kan ingå i detta. Utgångspunkten för dessa förslag kommer delvis vara definitionen av friluftsliv i allmänhet, det vill säga ”vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling.” (Ds 1999:78, s. 9) Men jag kommer även att utgå från kursen vitt friluftsliv som gjordes på GIH. Mina egna tankar kring vad som ska ingå i begreppet vitt friluftsliv bygger på att aktiviteterna ska ske utan krav på prestation eller tävling, innehålla ett miljöombyte samt utövas i det kyligare klimatet.

Ett första förslag på vad som ingår i begreppet vitt friluftsliv är att gå på tur. Att gå på tur innebär att personen i fråga transporterar sig från en punkt till en annan i vinterlandskapet. Transporten kan ske antingen med turskidor eller med exempelvis snöskor. (Fält 2011, s. 35, 44-47) När man går på tur kan det vara så att man gör dagsturer alternativt att man är borta några dygn och då är sömn ett måste. Det finns några alternativ på övernattningslokaler och

dessa är fjällstugor, tälta eller att göra exempelvis en snöbivack. (Fält 2011, s. 110- 113) Mycket inom friluftsliv handlar om att man bör ha en förståelse för var man befinner sig i landskapet vilket särskilt gäller när man går på tur. Orientering är A och O för att kunna ta sig till sin valda plats längs med turen. (Fält 2011, s. 98-100) Detta är grundläggande, men friluftsliv handlar också till stor del om att man ska kunna överleva ute i naturen. Det vill säga att man har rätt utrustning, kan göra upp en eld i snön samt kan göra en snöbivack om situationen kräver det.

Vitt friluftsliv kan också innefatta skridskoåkning på naturis. Utrustning som kan användas i detta moment är långfärdsskridskor alternativt hockeyskridskor om utövandet sker på naturis och i samma syfte som långfärdsskridskor, det vill säga att man vill uppnå njutning av att färdas på isen utan krav på prestation eller tävling. Långfärdsskridskor började användas som ett färdmedel men har idag utvecklats till en fritidssysselsättning. Detta började vid sekelskiftet då den högre samhällsklassen började använda skridskoåkning och friluftsliv som rekreation. Friluftsförbundet började så småningom arrangera organiserade turer med ledare vilket ökade utövandet. Man arrangerade turer, i samband med snöfattiga vintrar i slutet på 1900-talet ledde till att fler personer valde att utöva denna aktivitet. (Thorell & Wallström 2005, s. 3-7) För att bedriva denna typ av friluftaktivitet på naturis är det viktigt att ha en bra utrustning vilket innefattar ordentliga kläder och nödvändig säkerhetsutrustning. Men minst lika viktigt är det att ha kännedom om isen man färdas över och hur man agerar i en nödsituation. Det händer alltför ofta att personer går igenom isen, men om kunskap i hur man ska hantera situationen, säkerhetsutrustningen och ombytesplagg finns så är detta något som brukar lösa sig. (Thorell & Wallström 2005, s. 9-19)

Ett slutligt moment som kan tänkas ingå i vitt friluftsliv är de aktiviteter som blivit tävlingsidrotter men ändå har kvar friluftsaspekten i sig, det vill säga aktiviteter som fortfarande kan utföras utan krav på prestation eller tävling. Dessa är utförsåkning och längdskidor. De här aktiviteterna kan för vissa innebära tävling, men för andra kan de innebära ett miljöombyte, spänning etc. Gällande längdskidor så är Vasaloppet ett typexempel på ett lopp som har med sig tävlingsaspekten, men också aspekten att det kan innebära ett miljöombyte och spänning. Vasaloppet innefattar eliten inom längdåkningarna men det finns även motionärer som gör detta lopp för att ta del av natur- och kulturarvet. (Svensson 2014, s. 193-212) När det kommer till skidbacken kan slalom vara ett alternativ till hur man tar sig ner för backen. Andra alternativ kan exempelvis vara snowboard och telemarksåkning.

1.2 Forskningsläge

Forskning kring vitt friluftsliv i samband med skolan är som tidigare nämnts begränsad, vilket i sin tur betyder att det finns ett tomrum som kan fyllas på med ny forskning. För mig medför detta tomrum att jag måste studera tidigare forskning med ett mer övergripande förhållningssätt, vilket innebär att jag redovisar generell forskning kring friluftsliv.

När undervisning i friluftsliv ska bedrivas, finns det en mängd olika faktorer som påverkar hur undervisningen utformas. Erik Backman, har bland annat undersökt vad det är som formar undervisningen i friluftsliv. För att få mer insikt i detta gjordes 12 intervjuer med idrott- och hälsalärare som undervisar på grundskolan. Resultatet i denna studie visar på ett antal externa faktorer som påverkar undervisningsinnehållet. En faktor som påverkar undervisningen är tolkningen av den nationella läroplanen. Många lärare upplever den som svårtolkad och skulle önska att målen för friluftsliv är mer konkretiserade. En annan aspekt som inverkar på undervisningen i friluftsliv är tiden, att den begränsar utövandet av friluftsliv på skoltid. Lärare upplever att de inte hinner bedriva undervisning utomhus inom ramen för den utsatta lektionstiden. Utrustningen är en annan faktor som påverkar utformandet av friluftsliv. Vissa lärare har god tillgång till behövlig utrustning, medan andra lärare i mindre utsträckning har tillgång till material som kan komma att behövas i undervisningen. Beroende på tillgången till material så kan undervisningen i friluftsliv bedrivas väldigt olika. Utbudet av material påverkas självklart av skolans ekonomi då det kostar att köpa in. Skolans lokalisering påverkar var undervisning i friluftsliv sker. Det är inte alla gånger skolan har tillgång till ett nära naturområde och då måste eleverna transporteras dit, vilket även det kostar pengar för skolan. Slutligen tar studien upp att denna typ av undervisning medför risker för eleverna och att detta påverkar hur undervisningen utformas. (Backman 2010, s. 85-87)

Redan på 80-talet studerades friluftsliv och friluftsvksamhet inom den svenska skolan. Abdul-Muttalib Al-Abdi har bland annat undersökt friluftsvksamheten i innerstadens (Stockholms) gymnasieskolor. Syftet med studien var att bidra med kunskaper om verksamhetsförhållanden som i sin tur skulle kunna förbättra undervisningen. Bland annat studerades vilka faktorer eller ramar som kan komma att påverka planeringen och genomförandet av friluftsliv. Han valde att kategorisera ramarna utifrån fyra kategorier: (Al-Abdi 1984, s. 143)

- Yttre kapacitet, vilket innehåller faktorer så som ekonomi, tidsresurser, transporten till olika anläggningar, klimatet och tillgången till anläggningar.
- Yttre beredskap, vilket handlar om organisation och attityder hos centrala skolmyndigheter.
- Inre beredskap, vilket innefattar elever och lärares personliga inställning.
- Inre kapacitet, det vill säga kunskaper, egenskaper och erfarenheter hos människan.

Resultatet i denna studie visar på att det finns en mängd faktorer som påverkar utformningen och genomförandet av undervisningen. Ekonomin är en ram som är begränsande för hur undervisningen kan bedrivas, bland annat genom att bidraget som ges ofta inte räcker till och att det är ekonomin som styr valet av aktivitet. Tidsramen är en annan aspekt som kan sätta käppar i hjulet när det kommer till undervisning inom friluftsliv. Då denna studie gjordes på innerstadsskolor krävs det inte enbart tid för själva aktiviteten utan också för transporten till olika platser och transporten i sig är någonting som kostar skolan pengar. Den begränsande tidsramen kan göra det svårt vid planering och genomförandet av aktiviteter, samt att det inte är lätt att få ihop detta moment schemamässigt. Skolans läge och tillgång till olika anläggningar spelar också en viktig roll i utformandet och genomförandet av friluftsliv. Ligger skolan för långt bort från exempelvis lämpliga naturmiljöer så påverkar det i sin tur tidsaspekten som inverkar på genomförandet av själva aktiviteten. En annan aspekt som Al-Abdi tar upp är klimatet och att skillnader i detta runt om i landet är avgörande för planering av undervisning. (Al-Abdi 1984, s. 143-161) Attityder gentemot friluftsliv har visat sig vara en faktor som bidrar till hur undervisningen i friluftsliv bedrivs. Positiva eller negativa upplevelser påverkar hur intressant och meningsfullt personen i fråga upplever momentet, vilket gäller både lärare och elever. (Al-Abdi 1984, s. 175-176)

Några år senare gjorde Al-Abdi en liknade studie som ovanstående, men istället för innerstadsskolor valde han att studera hur friluftsvksamheten såg ut på gymnasieskolor på landsorten. Även i denna studie framkommer det att exempelvis ramar som ekonomin, tiden och transporten till friluftsområden påverkar utformning och genomförande i friluftsliv under skoltid. (Al-Abdi 1990, s. 148-154)

En rapport gjord av Skolverket under början av 2000-talet studerade bland annat i vilken omfattning som friluftsliv bedrivs i den svenska skolan sedan avregleringen av friluftsdagar i och med införandet av Lpo 94. Friluftsdagar är en möjlighet för idrott- och hälsaläraren att

kunna bedriva exempelvis friluftsliv under ett längre tidspann, till exempel under en hel dag. Dock är det viktigt att ha i åtanke att dessa dagar inte enbart ägnas åt friluftsliv, utan även åt friluftsvärksamhet vilket innefattar alla aktiviteter utomhus såsom fotboll, friidrott och temadagar, men det kan även innefatta friluftsliv. Innan Lpo 94 var friluftsdagarna reglerade och fastslagna i styrdokumentet, det fanns ett givet antal friluftsdagar som var inplanerade under varje läsår och idrottsläraren var den som stod för planering, organisering och genomförande av dessa dagar. Införandet av Lpo 94 resulterade i att regleringen av friluftsdagarna togs bort och det var nu upp till skolorna själva att välja hur många friluftsdagar som skulle bedrivas per läsår. Detta har då lett till en nedgång av friluftsdagar vilket i sin tur har bidragit till en minskning av friluftsvärksamheten och friluftslivet på skolorna. Dock nämner denna rapport att avregleringen av friluftsdagar har haft en positiv inverkan när det gäller att arbeta ämnesintegrerat. Tidigare skötte idrott- och hälsaläraren allt, men senare studier visar att det sker en ökning av samarbetet mellan olika lärare för att få ihop eventuella friluftsdagar. (Svenning 2001, s. 3-11)

Att det finns faktorer som påverkar friluftslivundervisningens utformning går även att lokalisera i andra länder än Sverige. En studie gjord av Lugg och Martin 2001 tittade närmare på innehållet och räckvidden av friluftsliv på gymnasieskolor runt om i delstaten Victoria, Australien. Syftet med studien var bland annat att få fram var och när undervisning i friluftsliv sker, samt om det fanns några barriärer som potentiellt påverkar bedrivandet av friluftsliv i skolan. Insamling av empiri i denna studie skedde via enkäter som skickades ut till ett antal skolor runt om i Victoria där lärare eller berörd personal fick svara på dem. Resultatet i denna studie visar att det finns ett antal faktorer som påverkar hur undervisningen i friluftsliv bedrivs. Den mest betydelsefulla faktorn är hur kvalificerad läraren är i att undervisa i friluftsliv. Problemet som många upplever är att personalen inte har någon kunskap i hur friluftslivundervisning ska bedrivas. Två andra faktorer som påverkar undervisningen är dels kostnaden för att bedriva friluftslivundervisning samt tiden för när undervisningen ska ske. Faktorer som gruppstorlek och säkerhet i samband med friluftsliv rankades väldigt lågt, det vill säga att det inte upplevdes som stora problem. (Lugg & Martin 2001, s. 42-47)

Zink och Boyes gjorde en studie om friluftslivundervisningen på grundskole- och gymnasienivå runt om i Nya Zeeland. Syftet med studien var att samla in mer data rörande lärares metoder i undervisning i friluftsliv men även att ta reda på lite mer kring eventuella hinder som lärare möter i denna typ av undervisning. Metoden som användes var en enkätundersökning med

frågor som utformades från en modell som använts i tidigare studier. Dessa enkäter delades sedan ut till lärare på ett antal skolor runt om i landet. I enkäten angavs bland annat 18 förslag på eventuella hinder som skulle kunna komma att påverka undervisningen och utifrån dem fick lärarna ranka i vilken eventuell utsträckning som dessa påverkar lektionsupplägget. Resultatet i denna studie visar att det finns ett antal gemensamma hinder som kan begränsa undervisningen inom friluftsliv. Högst rankad blev den ekonomiska aspekten, det vill säga kostnaden för att bedriva friluftsliv. Efter det kom faktorer som en allt för fullt späckad läroplan, att utövandet av friluftsliv ska ske på lärarens fritid, att det finns risker med dessa former av aktiviteter samt den enorma planering som tillkommer vid bedrivandet av friluftsliv. (Zink & Boyes 2006 s. 18-19)

1.3 Syfte och frågeställningar

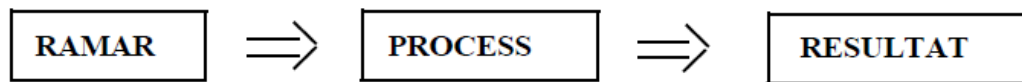
Syftet med denna uppsats är att undersöka förekomsten av vitt friluftsliv i kommunala gymnasieskolor runt om i Stockholms län.

- Bedrivs undervisning i vitt friluftsliv på gymnasieskolor runt om i Stockholms län?
- Hur bedrivs undervisningen i vitt friluftsliv?
- Finns det några faktorer som påverkar utformningen av undervisning i vitt friluftsliv?

1.4 Teoretiska utgångspunkter

Den teori som kommer att användas som analysmodell är ramfaktorteorin. Ramfaktorteorin är en tradition inom forskning kring läroplanen där relationerna mellan undervisningsförlopp, resultat och yttre begränsande faktorer studeras. (Linde 2006, s. 15) Denna teori tog sin form via Urban Dahllöf på 1960-talet och har sedan dess successivt utvecklats. Ramfaktorteorin bygger på att ramar ger utrymme för en viss process. Dessa ramar ger eller ger inte möjligheter till att processen fortgår, men om det finns ett tydligt mål för en viss process måste ramarna anpassas för att processen ska kunna fullföljas. (Lundgren 1999, s. 31, 36) Detta perspektiv handlar om att man försöker förklara handlingar genom att undersöka vad som ligger till grund för själva handlingen. (Lindblad et. al. 1999, s. 94) Ramfaktorteorin kan delas upp i den enkla ramfaktorteorin, vilket är den tidiga formen av denna teori. Den senare formen kallas för den utvidgade formen av ramfaktorteori. (Lindblad et. al. 1999, s. 97-100) Den enkla ramfaktorteorin uppkom i samband med införandet av de något större skolreformerna i Sverige och tog fasta på de begränsningar som skolan som organisationen hade gentemot undervisningen. Teorin försöker förstå hur undervisningens resultat är kopplat till genomförandet av undervisningen. Genomförandet av undervisningen påverkas i sin tur av

yttre faktorer så som exempelvis tid och elevgrupp. Modellen för denna tidiga form ser ut som sådan:

Figur 1. Lindblad et. al. 1999, s. 98

Denna modell demonstrerar exempelvis att administrativa och politiska beslut kring bland annat elevgrupper och tidsplanering påverkar vad som är möjligt att genomföra i själva undervisningen vilket i sin tur påverkar hur undervisningsresultatet blir. Man kan se denna modell som ett sätt för att undersöka konsekvenserna av olika politiska beslut rörande utbildningen. (Lindblad et. al. 1999, s. 97-98)

Den enkla ramfaktorteori började så småningom på 70-talet att problematiseras och en utveckling av denna teori tog fart, den utvidgade ramfaktorteori tog sin form.

Statsvetenskapliga, sociolingvistiska och kultursociologiska traditioner och synsätt började etablera sig inom ramfaktorteori. Nu innefattade teorin inte enbart fysiska, administrativa och juridiska ramar utan även ramar som grundar sig i traditioner. Det vill säga ramar som berör personens egna föreställningar om hur någonting ska vara eller uppföra sig. (Lindblad et. al. 1999, s. 98-100)

Utöver att ramfaktorteori har utvecklats så att ramar även kan bestå av personen egna åsikter och tolkningar, finns det i övrigt ett antal begrepp inom ramfaktorteori som bör lyftas. Dessa är konkretiseringar av olika yttre ramar. Det första begreppet är konstitutionella ramar vilket handlar om yttre ramar som är gjorda på en nationell nivå. Exempel på dessa ramar är skollagen, läroplanen och kursplaner. Ytterligare ett begrepp är organisatoriska ramar vilket omfattar ekonomiska resurser, klassammansättning och schemaläggning. Ett sista relevant begrepp är fysiska ramar. Dessa ramar innefattar utrustning, lokaler och olika läromedel. (Linde 2006, s. 15; Petersson 2012, s. 37-44)

2. Metod

2.1 Metodval

Studiens ansats är kvalitativ. Kvalitativa forskningsmetoder utgår från ett hermeneutiskt synsätt på vetenskap och är mer inriktade på ord än siffror, vilket är vanligt förekommande i

en kvantitativ metod. I kvalitativ forskning handlar det om att genom tolkning, förstå hur människor föreställer sig världen samt få en förståelse för mänskligt varande. Metoderna som används inom kvalitativ forskning samlar in beskrivande data. (Bryman 2011, s. 340; Hassmén & Hassmén 2008, s. 104) Dessa metoder präglas ofta av en högre grad av flexibilitet och anpassbarhet vad gäller utformandet av metoden jämfört med en kvantitativ metod. Kvalitativa metoder är vanligen tidskrävande (Hassmén & Hassmén 2008, s. 106-107)

Insamlingsmetoden som kommer att användas i denna studie är intervjuer. Inom kvalitativ forskning är intervjuerna mindre strukturerade och har en större flexibilitet under intervjugång jämfört med en kvantitativ metod. Intervjuupplägget i följande studie liknar en semistrukturerad intervju där ett antal frågor är utformade (se bilaga 2). Intervjufrågorna är utformade med hjälp av teorin som används i denna studie, det vill säga ramfaktorteorin. Intervjupersonen kommer i och med detta få en stor frihet i sina svar, frågorna behöver inte komma i en specifik ordning och jag som intervjuare får möjlighet att ställa följdfrågor. (Bryman 2011, s. 414-415) Intervjuerna kommer att spelas in för att underlätta efterföljande arbete.

Anledningen till att det är just kvalitativa intervjuer som kommer att göras beror på att jag vill få en djupare förståelse för ett valt fenomen, i det här fallet undervisning i vitt friluftsliv. Dessa intervjuer ger mig en större flexibilitet vid insamling av data då jag under intervjugång får möjlighet att ställa följdfrågor. Med hjälp av intervjufrågorna kan jag komma in på djupet kring undervisning i vitt friluftsliv. Dock finns det en medvetenhet i att användandet av denna metod inte kan leda till en generalisering av resultatet, men man kan få en ökad uppfattning om hur det skulle kunna vara inom detta forskningsområde.

2.2 Urval

Urvalet består av åtta idrott- och hälsalärare på kommunala gymnasieskolor runt om i Stockholms län. Stockholms län innefattar Stockholm som storstad med närliggande kommuner. Men länet innefattar även av kommuner såsom Sigtuna, Vallentuna, Nykvarn Södertälje etc. (National encyklopedin) Anledningen till att idrott- och hälsalärare väljs ut är att de styr undervisningen och vad undervisningen ska innehålla. För att få en spridning över hela området kommer Stockholms län delas in i tre zoner, norra sidan, innerstad och södra sidan. I varje zon kommer ett antal intervjuer att ske. Innerstad definieras som den del av Stockholms län som ligger innanför tullarna. För att göra studien genomförbar kommer norra

och södra sidan avgränsas då tiden är en begränsande faktor i denna studie. Detta kommer att göras med hjälp SL-zonkartor. Avgränsningen för norra och södra sidan går längs med gränsen för zon B-C enligt SL-kartorna. Inom respektive zon kommer ett slumpmässigt urval att ske.

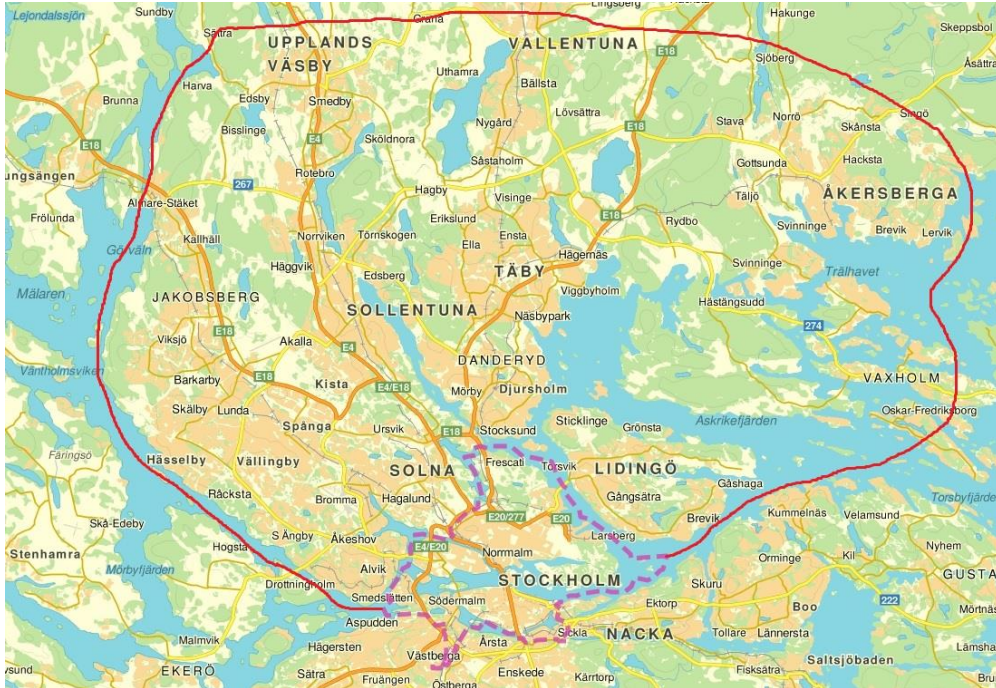

Fig. 2: Avgränsning av norra sidan, hitta.se

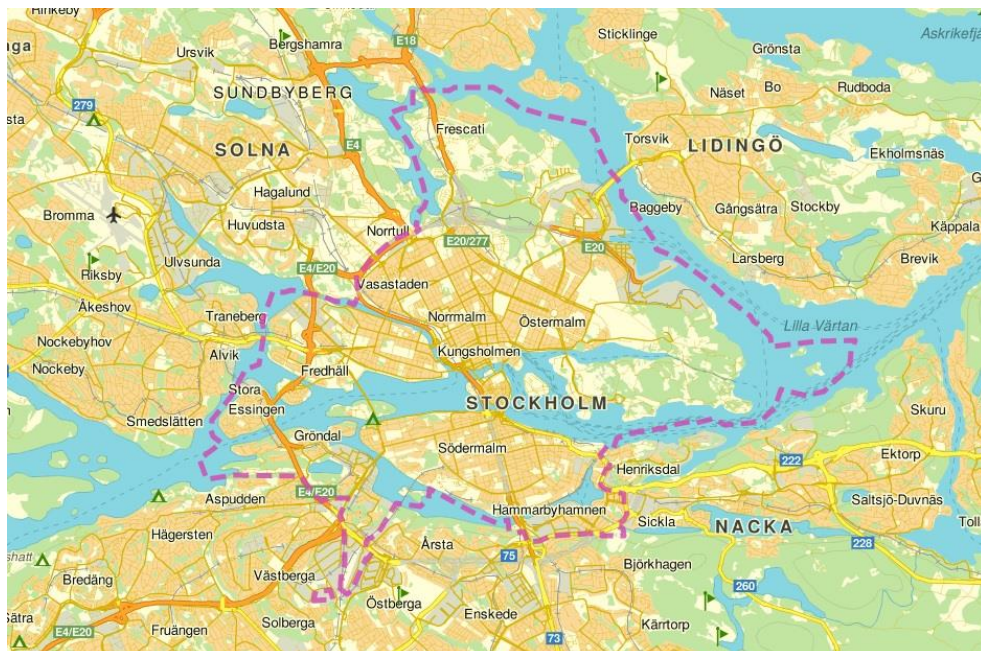

Fig. 3: Avgränsning innerstad, hitta.se

Fig. 4: Avgränsning av södra sidan, hitta.se

Ett slumpmässigt urval innebär att varje tänkbar enhet i studien har en chans att bli vald. (Hassmén & Hassmén 2008, s. 95) Varje kommunal gymnasieskola i respektive zon kommer att sammanställas i en lista. Gymnasiesärskolor utesluts på grund av en avvikande läroplan. Utifrån listan kommer en oberoende person att välja ett nummer och det numret kommer att symbolisera vilka skolor som kommer att väljas. Exempelvis om nummer tre väljs ut, då väljs var tredje skola ut på listan fram tills det att man uppnår det önskade antalet skolor man vill besöka. När skolorna väl valts ut väljs den första idrott- och hälsaläraren i personallistan ut för att medverka i en intervju. Om svar uteblir från denne kontaktas den andra idrott- och hälsaläraren på listan osv. Om svar uteblir från alla lärare väljs en ny skola ut.

2.3 Etiska överväganden

Det finns etiska krav vad gäller undersökningsdeltagarna som man ska ta i beaktande vid vetenskapliga studier. Det första etiska kravet är informationskravet vilket innebär att jag som forskare ska informera undersökningsdeltagarna vad syftet med den aktuella studien är. (Vetenskapsrådet 2002) Detta görs i samband med ett första mailutskick till respektive lärare. Det andra kravet är samtyckeskravet. Detta innebär att undersökningsdeltagarna själva har rätten att bestämma över sin medverkan i undersökningen, vilket jag som forskare måste upplysa deltagarna om innan en intervju. (Vetenskapsrådet 2002) I min studie är detta någonting som också görs i samband med den första mailkorrespondansen. Det är också viktigt att jag som intervjuare frågar efter ett godkännande hos deltagaren till att intervjun spelas in. Det tredje kravet är konfidentialitetskravet, det vill säga att alla uppgifter som framkommer under intervjun och personuppgifter ska hållas hemliga. (Vetenskapsrådet 2002)

Detta kan jag som forskare lösa genom att skapa anonymitet i uppsatsen. Exempelvis genom att inte benämna skolans namn eller tydliga kännetecken vad gäller undersökningsdeltagarna. I denna uppsats kommer skolorna att benämnas skola A-H. Det sista kravet är nyttjandekravet. Detta krav innebär att uppgifter som samlats in om enskilda personer endast får användas i forskningsändamål. (Vetenskapsrådet 2002)

2.4 Validitet och reliabilitet

Inom kvalitativ forskning använder man inte begreppen validitet och reliabilitet. Istället talar man om giltighet/ äkthet och tillförlitlighet. Giltighet/ äkthet motsvarar den kvantitativa forskningens validitet vilket handlar om att studien mäter det man avser att mäta.

Tillförlitlighet är detsamma som reliabilitet vilket innebär att det man mäter faktiskt stämmer.

För att stäkra tillförlitligheten i min studie handlar det först och främst om att skapa en trovärdighet och detta görs genom att följa de regler som finns under forskningens gång.

(Bryman 2011, s. 354-355) Exempel på regler som finns är bland annat etiska aspekter som att inte stjäla en annan persons idéer eller genomföra studien på ett oacceptabelt sätt. (Hassmén & Hassmén 2008, s. 383-386) För att göra min studie ännu mer tillförlitlig handlar det om att göra den överförbar, det vill säga att studien ska kunna göras i ett annat sammanhang. Detta görs genom att göra täta beskrivningar av detaljer som är relevanta för studien. Det är ofta lätt hänt att man i kvalitativa metoder endast beskriver relevanta detaljer flyktigt. (Bryman 2011, s. 355) Detta kan motverkas genom att ge läsaren en bra grund redan i introduktionen. En annan aspekt för att öka tillförlitligheten i studien är att den ska vara pålitlig. Med det menas att forskningsprocessen redovisas grundligt via exempelvis hur valet av mitt ämne framkom, hur mitt urval har gjorts etc. Jag kommer även att använda mig av en utomstående person som får läsa igenom och granska min forskningsprocess och de val som gjorts för att få dennes syn på tillförlitligheten i min uppsats. Men tillförlitligheten kan även öka om man är påläst inom forskningsområdet inför intervjuerna. I och med att man kan sitt område så ökar möjligheten till att ställa relevanta följdfrågor. (Bryman 2011, s. 355) För att öka äktheten i studien är det viktigt att jag som forskare ger en rättvis bild av mina undersökningsdeltagares åsikter och uppfattningar kring ämnet och att jag inte vinklar resultatet så att det passar min studie. Sedan gäller det att under intervjutillfället faktiskt ställa rätt frågor för vad som avser min studie. (Bryman 2011, s. 356-357)

2.5 Genomförande

Datansamlingsmetoden som användes i denna studie var intervjuer. I ett tidigt skede formulerades min intervjuguide, som tog stöd utifrån ramfaktorteorin. Intervjuguiden bestod av ett antal generella frågor för att få tillgång till bakgrundsinformation om respektive intervjudeltagare, för att sedan övergå till frågor rörande vitt friluftsliv. Frågorna beträffande vitt friluftsliv formulerades öppet så att deltagarna skulle få möjlighet att svara fritt på respektive fråga. Undersökningssvaren kontaktades via mail och vid svar från lärare bokades intervjuer in, jag frågade även i detta tidiga skede om lärarens tillåtelse att spela in intervjun för att underlätta efterarbetet. Intervjuerna tog plats på respektive lärarens arbetsplats, oftast i ett grupprum men en i enskilda fall gjordes intervjun i personalrummet. För att öka tillförlitligheten i min studie skickades inte intervjufrågorna ut till lärarna i förväg, detta för att minimera ett förutbestämt svar från respektive lärare. Alla intervjuer startade med de generella frågorna för att sedan övergå till frågor kring vitt friluftsliv. Frågorna rörande vitt friluftsliv krävdes inte att de ställdes i en specifik ordning utan uppstaplandet var mer som stöd för mig för att komma ihåg frågorna. Detta resulterade i att jag som intervjuare hoppade mellan frågorna beroende på hur samtalet fortgick samt att relevanta följdfrågor kastades in vid behov. Alla intervjuer spelades in med min mobiltelefon och samtalen varade mellan 20-30 minuter åt gången. Efter insamlat datamaterial kunde databearbetningen börja.

2.6 Databearbetning

Direkt efter varje utförd intervju genomfördes transkriberingen. Intervjuerna lyssnades igenom och dokumenterades ordagrant. När transkriberingen väl var klar kunde resultatet börja analyseras. Alla intervjuer skrevs ut i en papperskopia för att lättare få en helhetsbild av resultatet. Analysmetoden som använts vid analys av resultatet i denna studie går under namnet innehållsanalys. Detta innebär att hela texten läses igenom för att skapa sig ett helhetsintryck av resultatet. Efter det plockas meningar som innehåller information för att besvara frågeställningarna ut. Meningarna kategoriseras sedan för att återspegla det som är relevant i intervjun. (Bryman 2011, s. 281-290) Min analys av resultatet utgick ifrån respektive frågeställning och varje frågeställning symboliserades av en given färg utifrån markeringspennor. När relevant resultat framkom markerades detta med färgpennan och kategoriserades in under aktuell frågeställning. Med relevant resultat färgmarkerad kunde resultatavsnittet skrivas.

2.7 Presentation av skolor och intervjudeltagare

Skola A: Skolan går att lokalisera i zonen södra Stockholm. I förhållande till olika naturmiljöer ligger skolan placerad så att transport med buss måste göras för att komma till närmsta skog respektive sjö. Totalt är det tre stycken utbildade idrott- och hälsalärare som arbetar på denna skola. Personen som har intervjuats är en kvinna, född 1971. Denna tog sin lärarexamen 1993 och har arbetat som idrott- och hälsalärare sedan dess. Idrott- och hälsakurser som personen i fråga undervisar i för tillfället är kurserna Idrott och hälsa 1 samt Idrott och hälsa 2. Friluftsdagar är vanligt förekommande på denna skola. Totalt bedrivs tre friluftsdagar i kursen Idrott och hälsa 1 och två i kursen Idrott och hälsa 2. Dessa friluftsdagar används till renodlat friluftsliv. Vitt friluftsliv för den här personen är: *För mig så är det ju aktivitetmässigt långfärdsskidor, äh längdskidor. utförsåkning, ehm fiske.* (Lärare, skola A)

Skola B: I zonen norra Stockholm finner vi denna skola. Skolans placering i området bidrar till en stor variation inom olika naturmiljöer. Intill skolan ligger ett litet skogsområde som kan användas som undervisningsplats. Ytterligare ett skogsområde går att lokalisera på andra sidan motorvägen. Inom en och en halv kilometers radie med utgångspunkt från skolan finns det två sjöar. På denna skola är det totalt åtta idrott- och hälsalärare som arbetar. Deltagaren i denna intervju är en man, född 1983. Han tog sin lärarexamen årsskiftet 2009/ 2010 och har arbetat som idrott- och hälsalärare sedan dess. Personen i fråga undervisar för tillfället i kursen Idrott och hälsa 1. Friluftsdagar är ingenting som används i en större utsträckning på den här skolan. Vitt friluftsliv för den här personen är: *Uteaktiviteter, oavsett om vi leker eller åker skidor eller skridskor* (Lärare, skola B)

Skola C: Skola C ligger placerad i zonen södra Stockholm. Denna skola upplevs ligga hyfsat bra i förhållande till varierande naturmiljöer. Cirka en kilometer från skolan finns det en skog som brukar användas i undervisningen. Inte allt för långt från skolan ligger ett friluftsområde med startplats för både längdskidor och vandring. I angränsning till skolan finns även ett antal sjöar. På denna skola arbetar fem lärare med ämnet idrott och hälsa. Intervjudeltagaren på denna skola är en kvinna, född 1958. Lärarexamen tog denne 1980 och har arbetat som idrott- och hälsalärare sedan dess. För tillfället undervisar hon i kursen Idrott och hälsa 1. Skolan använder sig inte av begreppet friluftsdagar utan här används termen temadagar istället. Dessa temadagar består av en halvdag vandring, halvdag dans och en heldag sommarfriluftaktiviteter. Dessa dagar är utspridda över hela kursen. Vitt friluftsliv för den

här personen är: *Det vore ju önskvärt om det fanns snö, men det är väl långfärdsridskor och längdskidor bland annat* (Lärare, skola C)

Skola D: Denna skola är placerad i innerstad. Trots detta finns det en närhet till olika naturmiljöer. Först och främst ligger det en enorm park med öppna gräsytor alldeles i närheten av skolan. I och med att skolan ligger mitt i staden innebär detta att kommunaltrafiken finns strax bakom knuten. Med hjälp av denna transport har skolan möjlighet att på en kort tid ta sig ut till närliggande skogsområde alternativt Hellasgården. På denna skola finns det fyra lärare som undervisar i ämnet idrott och hälsa. Läraren som intervjuades på denna skola är en kvinna född 1979. Hon tog sin lärarexamen 2010 och har arbetat sedan dess. Personen i fråga undervisar i kurserna Idrott och hälsa 1 samt Idrott och hälsa 1 specialisering. Denna skola använder sig av friluftsdagar. Totalt bedrivs tre friluftsdagar per läsår. Dessa dagar är mer utformade för friluftsverksamhet, inte renodlat friluftsliv. Exempelvis används friluftsdagen som ligger under vintermånaderna till en mängd olika aktiviteter så som klättring, simning, en skidresa som eleverna får anordna själva osv. Vitt friluftsliv för den här personen är: *Om jag ska idka vitt friluftsliv, då åker jag skidor och jag åker skridskor* (Lärare, skola D)

Skola E: Ytterligare en skola som går att lokalisera i zonen innerstad är följande skola. Men trots sin placering har även denna skola tillgång till en varierande naturmiljö inom räckhåll. Exempelvis kan man med en kort promenad nå Liljans-skogen och med hjälp av kommunaltrafiken har skolan även tillgång till Hagaparken och Brunsviken då det ligger inom ett närområde. På denna skola arbetar tre idrott- och hälsalärare. Läraren som medverkade i denna studie är av det manliga könet och är född 1982. År 2007 tog denne sin lärarexamen och har varit aktiv inom yrket sedan dess. För tillfället undervisar han i kursen Idrott och hälsa 1. Den här skolan använder sig av friluftsdagar i den bemärkelsen att eleverna erbjuds under två dagar per läsår ett antal aktiviteter som de kan utöva. Vitt friluftsliv för den här personen är: *Friluftsliv är att man ska vara ute och göra saker* (Lärare, skola E)

Skola F: Denna skola är placerad i den södra zonen. Skolan omgärdas i närområdet av kustvatten och in till skolan finns det skogsområden där undervisning sker. På skola F är det två idrott- och hälsalärare som arbetar. Intervjudeltagaren från denna skola är en man som är född 1961. Lärarexamen togs 1987. De idrott- och hälsakurser denne undervisar i just nu är kurserna Idrott och hälsa 1 samt Idrott och hälsa 2. Skola F använder sig av friluftsdagar.

Under kursen Idrott och hälsa 1 sker det en halvdag orientering och allemansrätt samt en halvdag berörande vitt friluftsliv. I kursen Idrott och hälsa 2 används en friluftsdag åt en skidresa. Vitt friluftsliv för den här personen är: *Åker mycket skridskor, åker mycket skidor..både på längden, medför och utför* (Lärare, skola F)

Skola G: Skola G ligger placerad i den norra zonen. Även den här skolan har ett utbud av olika naturmiljöer som ligger i anknytning till skolan. Runt om skolan finns det två skogsområden med tillhörande öppna fält. Med kommunaltrafiken kan man från denna skola på ett smidigt sätt ta sig dels till ett större friluftsområde, men också till en allmän skidanläggning. Den totala personalstyrkan rörande ämnet idrott och hälsa är fyra. Mannen som deltog i denna undersökning är född 1959. År 1986 tog denne sin lärarexamen och har sedan dess varit aktiv i detta yrke. Personen i fråga undervisar i kurserna Idrott och hälsa 1 och 2. Friluftsdagar används i allt mindre utsträckning på denna skola, men under första idrott- och hälsakursen utövas en orienteringsdag samt en vinterfriluftsdag som inkluderar ett antal aktiviteter att välja mellan. Vitt friluftsliv för den här personen är: *Ja det är skidåkning, lite korvgrillning i naturen...asså eftersom jag är gympalärare så tänker jag på bivacker och sådana där saker, men det är princip att gå omkring i snö och ööh långfärdsskridskor* (Lärare, skola G)

Skola H: Den sista skolan återfinns också i zonen norra Stockholm. Även denna skola har en del närliggande naturmiljöer. Framförallt är det två stycken sjöar som används för diverse aktiviteter året om. Skolan har endast en arbetande idrott- och hälsalärare. Denna kvinna är född och uppvuxen i Tyskland. Hon föddes år 1950 och flyttade till Sverige år 1980. Sin lärarexamen tog hon i Tyskland år 1977. Personen i fråga har arbetat som idrott- och hälsalärare sedan dess. Hon är heltidsanställd inom idrott- och hälsaämnet och undervisar för närvarande i kurserna Idrott och hälsa 1 samt 2. På skola H är friluftsdagar helt avskaffade. Vitt friluftsliv för den här personen är: *promenader ute* (Lärare, skola H)

3. Resultat

Nedan kommer resultatet som framtagits i denna studie att presenteras.

3.2 Huruvida någon undervisning i vitt friluftsliv bedrivs på gymnasieskolor i Stockholms län

Resultatet rörande denna frågeställning kommer att delas upp i kategorierna ”Ja”, ”Delvis” och ”Nej” beroende på om skolorna sysslar med undervisning inom vitt friluftsliv eller ej. Under respektive kategori kommer även skäl till varför man bedriver eller inte bedriver undervisning inom detta område att presenteras.

Kategori- Ja

I denna studie har det framkommit totalt fem skolor som bedriver undervisning i vitt friluftsliv på ett eller annat sätt. Dessa skolor är skola A, skola B, skola C, skola F och skola G.

Skola A: Faktorer som denne lärare tar upp till varför undervisning inom vitt friluftsliv bedrivs är dels att *det finns många punkter i centrala innehållet som handlar om friluftsliv*, men det finns även ett intresse bland lärarna vilket gör att denna typ av undervisning prioriteras. *Sedan finns det ekonomi till att bedriva dessa aktiviteter.* (Lärare, skola A)

Skola B: Läraren på denna skola anser att: *Såklart är styrdokumentet en övergripande faktor till att friluftslivsundervisningen tar stor plats under januari- februari. Men jag skulle nog också säga att utrustning och närhet till naturmiljö som vi har, spelar roll för hur undervisningen ser ut.* (Lärare, skola B)

Skola C: Den största anledningen till att denna typ av undervisning bedrivs på den här skolan ibland *beror på att vi har tillgången till behövligt material.* (Lärare, skola C)

Skola F: Faktorer som gör att det bedrivs undervisning i vitt friluftsliv på denna skola är dels att det finns ett eget intresse för dessa typer av aktiviteter hos läraren själv, men även att *styrdokumentet också är en faktor då vi ska kunna ge eleven ett brett spektra på aktiviteter.* (Lärare, skola F)

Skola G: På denna skola bedrivs det framförallt undervisning inom detta område under kursen Idrott och hälsa 2. Faktorer som bidrar är: *Eget intresse och sedan tycker jag att det är tillfälle att göra det, vi tolkar väl läroplanen så att det finns utrymme där och framförallt i*

idrott 2 är det mindre bakomliggande organisation kring det pga. det är inte lika många klasser. (Lärare, skola G)

Kategori- Delvis

Under denna kategori är det en skola som faller in. Det är skola E. Anledningen till att denna kategori har utformats beror på att det bedrivs en viss undervisning i vitt friluftsliv, men inte i alls samma utsträckning som på andra skolor. Denna skola har en klassuppsättning långfärdsskridskor och har tidigare bedrivit undervisning ute vid Hellasgården på naturis. Dock har detta moment avstannat. Den friluftsupervisning som bedrivs på denna skola idag är säkerhetsaspekter inom långfärdsskridskor. Först och främst sker en teoretisk genomgång av hur hansalina och isdubbar ska behandlas. I samband med skridskoundervisning på Östermalms IP har eleverna då *fått kasta lite grann med lina och så har vi gått igenom det teoretiskt och de får pröva lite lätt på isen vad gäller isdubbar.* Under en vinterfriluftsdag erbjuder skolan en skidresa upp till Romme, men det är någonting som är frivilligt och är ett alternativ av många aktiviteter. Det finns ett antal faktorer till varför denne lärare väljer att inte bedriva mer undervisning i vitt friluftsliv. Varför man inte fortsatt med undervisningen i långfärdsskridskor beror på materialet, *den största anledningen var väl att skridskorna var så dåliga.* Men en annan faktor är att detta kunskapsområde inte prioriteras. Det framkommer att ekonomi inte påverkar särskilt mycket till varför man inte bedriver det. *Det skulle ju vara önskvärt att hyra bra grejer så att eleverna fick pröva riktiga grejer, men det skulle man nog kunna om man verkligen ville omprioritera lite.* Vädret är också en faktor som påverkar varför denna undervisning inte bedrivs. Enligt denne lärare har det varit väldigt dåliga vintrar och det spelar en stor roll i vad man prioriterar i sin undervisning. Sedan är skolans lokalisering ytterligare en faktor, *det är ju lite meckigt eftersom skolan ligger där den ligger. Det är mycket att rodde kring, hade man haft dessa möjligheter runt knuten så hade det varit något helt annat.* Denne lärare upplever även att det är svårt att låna lektioner från andra lärare då de ifråga inte är särskilt villiga att bli av med lektioner. Så tidsaspekten är också en bidragande faktor. *Man får ju rodde mer som idrottslärare än många andra lärare och visst, det kan ju göra att man drar sig för att göra vissa saker. Sedan har jag ju 32 elever i varje klass...det är någonting som också påverkar...att man drar sig för vissa saker.* Sammanfattningsvis är gruppstorlek och bakomliggande organisation exempel på ytterligare faktorer till varför denne lärare och skolan inte bedriver mer undervisning i vitt friluftsliv. Den koppling som läraren i fråga gör till ämnesplanen i förhållande till den undervisning i vitt friluftsliv som bedrivs är

utemiljöer kan ju exempelvis vara Östermalms IP och redskap för friluftsliv är då t.ex. om man tar med sig isdubbar. (Lärare, skola E)

Kategori- Nej

I denna studie finns det två skolor som inte bedriver någon friluftsliv undervisning under vintermånaderna enligt de förslag som framtagits av mig av vad som ingår i vitt friluftsliv. Den första skolan är skola D. Det som framkommer i intervjun med läraren på den skolan är att det förekommer en skidresa till Romme som organiseras av föreningsverksamheten på skolan, inte av idrott- och hälsalärarna. Detta är någonting som eleverna bekostar själva eftersom det inte organiseras av skolan. Det framkommer även att det sker undervisning i skridskor (hockeyrör) inomhus på en rink. Denna skola bedriver inte någon undervisning i säkerhet kring vitt friluftsliv. Även på den här skolan finns det olika faktorer som gör att man inte bedriver någon undervisning i vitt friluftsliv. En första faktor är prioritering. Denna undervisning har inte prioriterats i samma utsträckning som andra aktiviteter. Detta har då resulterat i att denna skola inte har köpt in något material rörande vitt friluftsliv. Den ekonomiska aspekten på undervisning i vitt friluftsliv är enligt läraren: *genom att vi inte har prioriterat det i budgeten, det ligger i att intresset inte har funnits i att driva det hos oss för att prioritera det.* I detta fall är ekonomin inte en faktor som påverkar utan det är intresset hos idrott- och hälsalärarna. En annan faktor som gör att denna skola inte bedriver undervisning inom detta är att denne lärare upplever det svårt att skapa bedömningssituationer. Ytterligare en faktor som påverkar är tiden, att få till det schemamässigt för att kunna bedriva denna typ av undervisning. En fråga som ställdes var hur läraren i fråga förhåller sig till ämnesplanen gällande beslutet att inte bedriva undervisning i vitt friluftsliv. Lärarens svar är, *vi strävar efter att möta alla delar men det är svårt, man får kämpa lite för vad i undervisningen som ska prioriteras.* I slutändan nämner läraren att det handlar om att prioritera andra delar i friluftsliv undervisningen, som är enklare att skapa bedömningssituationer i. Som exempel tar denne upp orientering och livräddning. (Lärare, skola D)

Den andra skolan som inte heller bedriver undervisning i vitt friluftsliv är skola H. Intervjudeltagaren berättar att det vid enstaka tillfällen kan förekomma isvaksträning i simhallen i samband med klädsimning, men det är någonting som hör till ovanligheterna. Detsamma gäller en film angående säkerhet kring isen som kan demonstreras för eleverna. Även på denna skola finns det faktorer som spelar in varför det inte bedrivs någon undervisning i vitt friluftsliv. Den främsta faktorn är att läraren som jag intervjuade är ensam

idrott- och hälsalärare på denna skola. Hon berättar, *jag är ensam idrottslärare, jag får inte hjälp av någon och det är väl också det, jag har ingen kollega... jag är ensam*. Att vara ensam lärare upplever hon som en begränsning i utövandet av denna typ av undervisning. På grund av bristen på kollegor blir den bakomliggande organisationen kring aktiviteter som ingår i vitt friluftsliv för svår. Den ekonomiska aspekten kan också ses som en faktor då inget material kan erbjudas till eleverna från skolan. *Eleverna har inga skidor och skolan kan inte ställa upp med skidor. Skolan går back, det är för att spara in..., för pengar begränsar ju väldigt mycket och skolan köper inte in utrustning*. En annan faktor är tidsaspekten. Denna lärare väljer aktivt att utöva aktiviteter i sitt närområde då det annars går åt för mycket tid till att transportera sig till andra platser. Elevernas bristande intresse för dessa aktiviteter är också någonting som gör att läraren i fråga väljer att inte bedriva denna typ av undervisning. En slutlig faktor som denne lärare upplever begränsar undervisningen är de olika diagnoser som framträder bland några av eleverna. Detta ställer krav på individualiserad undervisning och då bortprioriteras aktiviteter som sker i samband med vitt friluftsliv. När det kommer till hur denne lärare förhåller sig till ämnesplanen svarar hon så här: *Jag prioriterar, dem här kvaliteterna som jag ska uppfylla, dem uppfyller jag på annat sätt*. (Lärare, skola H)

3.3 Hur undervisningen i vitt friluftsliv bedrivs

Skola A: I kursen Idrott och hälsa 1 får eleverna undervisning i aktiviteter så som långfärdsskridskor och längdskidor. Dessa aktiviteter sker under en så kallad vinterfriluftsdag. Inför denna dag har eleverna även en förberedande teoretisk lektion där säkerhet med långfärdsskridskor står i fokus. Enligt läraren ingår detta: *vi går igenom iskunskap och klädsel, mat, skador, säkerhetsrisker som kan inträffa*. Elevgrupperna under dessa aktiviteter är dubbla klasser, det vill säga cirka 60 stycken elever. Vinterfriluftsdagen sker under ett tillfälle i kursen Idrott och hälsa 1. Under kursen Idrott och hälsa 2 får eleverna även möjlighet att åka en vecka upp till Ramundberget där ytterligare en vinterutbildning sker. Under denna vecka ligger fokus på skidskola i både utförsåkning och längdskidor samt att gå på tur med eleverna. Aktiviteterna som görs i både första och andra kursen är någonting som skolan bekostar och det sker ett samarbete mellan idrott- och hälsalärarna för att få ihop det. Totalt läggs en del tid på den här typen av undervisning, dels går tid under själva dagarna som dessa aktiviteter görs på men det går även åt tid för att organisera det hela. Planeringen av denna undervisning menar läraren *börjar väl kanske någon eller några månader innan. Det är som att planera julafton, några grejer gör man i förväg och andra gör man precis innan*. Vad gäller material på denna skola så har det köpts in en klassuppsättning långfärdsskridskor. Längdskidor hyrs

inför det angivna tillfället. Om klimatet och vädret inte är lämpligt under undervisningstillfället i kursen Idrott och hälsa 1 så får det enligt läraren *lösas från år till år*.

Vinterfriluftsdagen som vi har i Idrott och hälsa 1 då vi åker långfärdsskridskor och längdskidor under en dag och så byter man, eller om man vill köra en aktivitet hela dagen. Men i fjol gick det inte att åka längdskidor så då fick vi styra om och då blev det långfärdsskridskor istället då bara. Något år fick vi helt enkelt strunta i att köra ute.

Kopplingen som denne lärare gör till styrdokumentet vad gäller undervisningen i vitt friluftsliv är: *Ja det står ju, sex av åtta punkter i det centrala innehållet som handlar om friluftsliv. Det är så vi har motiverat det till skolledningen också, och eleverna* (Lärare, skola A)

Skola B: Intervjudeltagaren på denna skola undervisar i kursen Idrott och hälsa 1.

Undervisningen i vitt friluftsliv sker främst via aktiviteter så som långfärdsskridskor och längdskidor. Vissa klasser, så kallade profilklasser, får även möjlighet att bege sig iväg på en lite längre skidresa upp till Höglekardalen alternativt Romme samt prova på isvaksträning på naturis. Aktiviteter som långfärdsskridskor och längdskidor sker i närmiljön och därför kan undervisningen inom detta ske på lektionstid. Det sker inget samarbete mellan idrott- och hälsalärarna förutom i den lite längre skidresan. Elevgrupperna under dessa aktiviteter är av klasstorlek, det vill säga cirka 32 elever. Tiden som läggs på undervisning i friluftsliv är varierad. Enligt denna lärare handlar tidsaspekten om vad man vill uppnå med sin undervisning. Denna typ av undervisning är något som planeras efter hur vädret är. Läraren menar att, *planeringen görs väl i samband när man vet att man kan bedriva den undervisningen, ser jag att isen är lagd, då kan jag bestämma mig samma vecka om det är så att jag vill köra långfärdsskridskor tillexempel*. Vad gäller material på skolan lyfter läraren att, *vi har ju faktiskt förmånen att ha två klassuppsättningar långfärdsskridskor och en klassuppsättning skidor*. Detta är någonting som skolan har bekostat. Om vädret inte tillåter denna typ av undervisning använder sig denne lärare av exempelvis ishallen istället. När det kommer till kopplingen mellan denna typ av undervisning och styrdokumentet så trycker läraren på att det är viktigt att bedriva vitt friluftslivet praktiskt utomhus och det är så denne gör sin koppling. (Lärare, skola B)

Skola C: Detta är ytterligare en skola som bedriver undervisning i vitt friluftsliv, i den mån som vädret är med dem samt att det är motiverade klasser under kursen Idrott och hälsa 1. Skola C bedriver inte denna typ av undervisning årligen men när yttre omständigheter passar

in så bedrivs den. De aktiviteter som sker inom denna undervisning är då långfärdsskridskor och längdskidor. Sedan ordnar lärarna på denna skola en frivillig endagsresa till Romme eller Kungsberget. En teoretisk lektion om vitt friluftsliv där en del säkerhetsaspekter kring bland annat isar tas upp är också någonting som är en del av undervisningen. Det är skolan som bekostar denna undervisning och elevantalet är en klasstorlek. Under dessa aktiviteter sker det ibland ett samarbete mellan kollegorna. Antalet timmar som läggs på vitt friluftsliv är få. Läraren lyfte fram: *Om man kommer iväg på längdskidor, så kanske några lektioner och så skidresan då. Vad gäller långfärdsskridskor så är det isen som får avgöra.* När det kommer till planering av denna typ av undervisning finns den med i en grundplanering som hänger med från år till år. Läraren säger att, *vi har ju en grundplanering för vad man tar upp i årskurs ett och två i alla områden liksom.* Denna skola kan erbjuda bra med material till eleverna gällande utrustning rörande vitt friluftsliv. Läraren berättar att, *vi har en klassuppsättning långfärdsskridskor-pjäxor och skenor faktiskt, eller nästan en klassuppsättning, 20 stycken någonting. Vi har lika dant en klassuppsättning längdskidor.* Denna skola har ingen plan för om vädret inte är med dem vad gäller undervisning i vitt friluftsliv. *Nej, blir det inte skidor så blir det inget vinterfriluftsliv.* Kopplingen mellan ämnesplanen och denna typ av undervisning så ser den ut som följande: *Så vi har lagt upp en grundplan på dem här sju centrala innehållen i ämnesplanen, var av ett är ju friluftsliv och där har vi ju då försökt att ta ut vilka grejer vi kan göra här helt enkelt.* (Lärare, skola C)

Skola F: Denna skola bedriver också undervisning i vitt friluftsliv. Inom kursen Idrott och hälsa 1 arrangeras en halv vinterfriluftsdag. Dagen startar med att eleverna får teoretisk undervisning inom vitt friluftsliv. Läraren berättar att, *vi har teori, då tar vi filmer från friluftsförbundet.* Filmer om isvett och laviner presenteras för eleverna, sedan brukar det även diskuteras kring vad man ska tänka på om man ska på en resa upp till fjällen och hur man ska klä sig. *Alltid tagit in en grabb från 3:an som kommer in i ett par funktion-shorts kalsonger och så på bordet ligger det plagg för plagg och så sätter han på sig dem och så pratar vi om skal, fleece, hur du bör sätta på sig.* Under denna dag får eleverna även en genomgång i hur man vallar längdskidor och slalomskidor. Dagen avslutas på fotbollsplanen där dem får träna på att livrädda någon som gått igenom isen. Läraren berättar vidare om att, *de ligger på en pulka och så får dem ta sina isdubbar medan en kamrat skickar ut livlinan.* Under kursen Idrott och hälsa 2 åker alla elever upp till Romme för att åka utför. Om möjligheten finns erbjuds eleverna även att prova på isvaksträning på naturis. När dessa aktiviteter utförs så finns det ett samarbete mellan lärarkollegor och det är skolan som

bekostar denna undervisning. Elevantalet under aktiviteterna rörande kursen Idrott och hälsa 2 snittar på ca 50 personer, vinterfriluftsdagen under första kursen berörs ett antal ettor åt gången. Undervisning av detta slag planeras tidigt, redan vid terminsstarten i augusti. *Jag försöker vara klar med allt i stort sett på den här första arbetsveckan i augusti.* På denna skola är utbudet av material till eleverna begränsat. Enligt läraren, *vi har inte så mycket material. Ett par, tre till fyra isdubbar, vi har en tre till fyra livlinor någonting. Tror vi har fyra faktiskt och det är det vi har.* Om vädret inte är lämpligt under vinterfriluftsdagen så arrangeras ofta bollspelsaktiviteter. Kopplingen som denne lärare gör till ämnesplanen för respektive idrott och hälsa kurs är som sådan: *Det står att du ska ha vinterfriluftsliv, försöker göra det bästa av det och sedan får jag försöka koppla ihop det så gott jag kan.* (Lärare, skola F)

Skola G: På denna skola ligger fokus på undervisning i vitt friluftsliv främst i kursen Idrott och hälsa 2. Under kursen Idrott och hälsa 1 erbjuds en valbar skidresa upp till Romme där eleverna bekostar en del av resan själva. Under kursen Idrott och hälsa 2 sker ett samarbete mellan skolan och kommunen där eleverna får agera funktionärer på ett event som kallas Alla på snö. Där får gymnasieeleverna vara med och utbilda yngre barn i bland annat längskidor, utförsåkning och snowboard. Läraren säger, *idrott två-eleverna får utbildning i detta så vi brukar vara nere i ett friluftsområde några veckor innan och så får de utbildning i respektive station.* Under dessa aktiviteter som nämnts ovan sker ett samarbete mellan lärarna. Läraren lyfter att, *en annan kollega och jag delar idrott två och det är rätt smart, så vi har fått halva tiden betalt var. Men när det är friluftsliv är vi två och det är väldigt bra.* Denna undervisning planeras tidigt, exempelvis planeras skidresan redan på våren året innan. Tiden som läggs på undervisningen inom området i kursen Idrott och hälsa 2 är ett antal förberedande lektioner samt dagen då eleverna agerar funktionärer. Det material som skolan kan erbjuda är enligt läraren, *vi har långfärdsskridskor... några stycken, även kängor då. Men asså det räcker ju inte till en klass.* Om vädret inte är gynnsamt för undervisningen så får de ändå någon form av undervisning inom området, läraren säger: *Asså de får ju ändå undervisning. De får ju även undervisning i klädsel och lite med snö och sådana där saker. Sedan får vi se den dagen det är. Så de får ju ändå lite vinterutbildning.* Kopplingen som görs till ämnesplanen gällande kursen Idrott och hälsa 2 är följande: *Ja friluftsliv står ju med, så det får bli den delen... asså vinterfriluftslivet då. Vi tycker att vi får med både vinter- och sommarfriluftsliv i idrott två, men däremot i idrott ett är det värre.* (Lärare, skola G)

3.4 Faktorer som påverkar utformningen av undervisning i vitt friluftsliv

I denna studie framkommer det ett antal faktorer som påverkar utformningen och dessa kommer att presenteras här. Den största faktorn som **skola A** upplever påverkar utformningen av undervisningen är klimatet. Lärare säger att, *ja det är klart det påverkar, något år fick vi helt enkelt strunta i att köra ute*. I övrigt upplever denne lärare inga faktorer som påverkar utformningen. *Vi får ju verkligen pengar från den här skolan och sedan får vi ju ta eleverna den tid vi behöver också. Vi har stångat fram att det här ska vi ha i vår kurs och visar på kunskapskraven.* (Lärare, skola A) **Skola B** har som tidigare nämnt ett stort materialförråd gällande utrustning för vitt friluftsliv. Men det som den här läraren upplever som en begränsande faktor till hur utformningen blir är att det är ett stort slitage på materialet som inte hinner repareras. Läraren påpekar att, *sedan är vädret en faktor absolut*. Även denna skola upplever klimatet som en påverkande faktor. Tid och schemaläggning är ytterligare aspekter som påverkar hur utformningen av denna undervisning blir. Gruppstorleken påverkar också: *Det är klart att jag känner mig mer bekväm att sticka ut med en grupp på 20 än en grupp på 32, äh dels för att det är lättare att organisera men också för att man hinner se alla på ett annat sätt. Ekonomin kan också vara begränsande*. Denne lärare skulle vilja göra mycket med eleverna, men det är inte ekonomiskt möjligt. (Lärare, skola B) Förutom vädret, det vill säga brist på snö och is vissa år så upplever **skola C** att tiden är en faktor som påverkar utformningen av undervisning i vitt friluftsliv. Läraren menar att: *Vi har så lite tid för vårt ämne*. Ekonomin är en annan aspekt, *även om vi har grejerna nu så till dem så är det också klädmässigt*. Eleverna har inte rätt utrustning när det kommer till kläder och det kan inte heller krävas att eleverna ska införskaffa det själva. En annan faktor som påverkar utformning av undervisning generellt är elevers attityder till undervisningsområdet: *Det ska det ju inte göra, men det känns ju lite trööstlöst att lägga en massa tid på det om det inte ger tillbaka någonting för att, nää då tycker vi att det finns viktigare saker*. Den bakomliggande organisationen är även någonting som påverkar utformning av undervisning i vitt friluftsliv. (Lärare, skola C) Den störta faktorn som **skola F** upplever enligt läraren är, *pengen, ekonomin*. Det kostar för mycket pengar för att utföra vissa aktiviteter så som isvak med efterföljande bastu. Därför kan inte alla elever erbjudas detta. Den andra faktorn som denna lärare upplever är tillgången till materialet. Denna skola har en begränsad tillgång av vad som kan erbjudas till eleverna. Detta är någonting som påverkar utformning av undervisningen. (Lärare, skola F) Läraren på **skola G** tar bland annat upp, *för det första är det ju snö*. Denne

lärare upplever bristen på snö som en faktor som påverkar utformningen av undervisningen. Denna skola har ett begränsat material att erbjuda eleverna och det är någonting som påverkar. Men läraren menar att, *vi skulle nog kunna få ihop grejer med den ekonomin vi har, men då måste man ha dem någonstans. Utrymmesmässigt, vart ska man ställa alla skidor och pjäxor?* En annan faktor som påverkar hur man utformar undervisning i vitt friluftsliv är bristen på närliggande skidspår. Tid är ytterligare en faktor: *En timme är ju svårt om man ska hinna ut allihopa.* Denne lärare pratar även om *samarbete mellan olika lärare för det är svårt att rodda allting själv.* (Lärare, skola G)

4. Diskussion

Syftet med denna uppsats var att undersöka förekomsten av vitt friluftsliv i kommunala gymnasieskolor runt om i Stockholms län. En viktig aspekt att ha i åtanke är att det här undervisningsområdet, det vill säga vitt friluftsliv är ingenting som står skrivet i styrdokumentet för gymnasiet att det specifikt ska bedrivas. Det som står i ämnesplanerna för kursen Idrott och hälsa 1 är följande:

- ”Utemiljöer och naturen som arena för rörelseaktiviteter och rekreation.”
- ”Metoder och redskap för friluftsliv.”
- ”Säkerhet i samband med fysiska aktiviteter och friluftsliv.” (Skolverket 2011 A s. 3-5)

När det kommer till kursen Idrott och hälsa 2 står det följande: ”... geografiskt betingade aktiviteter som skidåkning.” (Skolverket 2011 A, s. 9-13) I kursen Idrott och hälsa 2 finns det en direkt koppling till vitt friluftsliv, men det finns det inte inom kursen Idrott och hälsa 1. Således handlar det om lärarens tolkning av punkterna i det centrala innehållet. Men den tolkning som jag gör är att eleverna ska få metoder och redskap för friluftsliv, vilket innefattar alla delar av friluftsliv och vitt friluftsliv är någonting som kategoriseras in i termen friluftsliv.

Huruvida någon undervisning i vitt friluftsliv bedrivs på gymnasieskolor i Stockholms län

Resultatet i denna undersökning visar att fem av åtta skolor bedriver någon form av undervisning i vitt friluftsliv. En skola bedriver undervisning delvis och två skolor bedriver ingen undervisning alls. Varför skolorna bedriver eller inte bedriver undervisning inom detta område beror på ett antal olika faktorer/ramar. Respektive faktor har en stor påverkan på hur utfallet kring hur undervisningen blir. (Lundgren 1999, s. 31, 36)

En faktor till att denna typ av undervisning inte bedrivs är att den inte prioriteras. Lärarna finner inget eget intresse i att bedriva denna undervisning utan prioriterar annat. Brist på tid och material är andra faktorer som spelar in. På en skola arbetar enbart en idrott- och hälsalärare, och en annan skola upplever att det är svårt att finna bedömningsituationer i denna typ av undervisning. En av skolorna upplever att ekonomin är ett hinder för att kunna bedriva vitt friluftsliv. Samma skola upplever även att ungdomars olika diagnoser gör att fokus läggs på annan typ av undervisning. Skolans placering upplevs också som ett hinder för att kunna bedriva friluftsliv under vintern. För stora elevgrupper och bakomliggande organisation är också faktorer som bidrar till att ingen undervisning inom detta område sker.

Några av dessa yttre ramfaktorer som exempelvis ekonomi, tid och skolans placering är någonting som Al-Abdi har tagit upp i en av sina studier. Ekonomin spelar en stor roll kring vad det är för typ av undervisning som kan bedrivas, detsamma gäller detta även för tiden. Hur skolan ligger i förhållande till naturmiljöer är också någonting som spelar in i tidaspekten i och med att det går åt tid till att transportera sig till en given miljö om denna miljö inte finns i närområdet. (Al-Abdi 1984, s. 143-161)

Organisatoriska ramar såsom skolans ekonomi är en självklar faktor när det kommer till undervisning i vitt friluftsliv vilket i sin tur påverkar de fysiska ramarna såsom tillgången till material (Pettersson 2012, s. 37-44). Vitt friluftsliv är ett moment inom ämnet idrott och hälsa där bland annat materialet kostar en del pengar och om skolan inte har resurser att lägga på exempelvis material eller uthyrning av material är det svårt att bedriva den här typen av undervisning. Det kostar även pengar att transportera eleverna till olika platser där den här undervisningen potentiellt kan bedrivas och finns inte ekonomin att lägga på transport så kan det i sin tur också begränsa undervisningsmöjligheterna.

Det framkommer även att en faktor till att man inte bedriver denna undervisning är prioritering. Lärare väljer helt enkelt att lägga krutet på annat. Detta skulle kunna bero på ett medvetet val av läraren som potentiellt tolkar den konstitutionella ramen (läroplanen) som så att undervisning i vitt friluftsliv ska inte bedrivas, och detta skulle grunda sig i vilka traditioner skolan och läraren har med sig i bagaget. (Lindblad et al. 1999, s. 98-100) Exempelvis är en av lärarna examinerad i Tyskland där traditionen inom friluftsliv inte alls är densamma som i Sverige. Det kan helt enkelt vara så att det finns ett bristande intresse hos

respektive lärare på grund av att man inte är uppvuxen med vitt friluftsliv som tradition av olika anledningar. Men det kan även vara så att denna undervisning inte prioriteras på grund av en sammanställning av övriga faktorer som tagits upp, det vill säga faktorer såsom gruppstorlek, bedömningsituation, för mycket bakomliggande organisation, brist på material och lärarkollegor, allt detta kan bidra till att undervisningen blir svår att få ihop. Ytterligare en aspekt på varför det inte bedrivs någon undervisning inom detta skulle kunna vara att utomhusaktiviteter överlag i skolan minskar i takt med ett blötare och mildare klimat.

I slutändan får det enligt min mening konsekvenser för eleverna att undervisning i vitt friluftsliv inte bedrivs. Eleverna går miste om ett brett moment inom friluftsliv vilket gör att de inte får metoder och redskap för friluftsliv. Likaväl går de miste om livräddande kunskap inom exempelvis iskunskap. Man behöver inte åka skridskor för att befinna sig på isen, en vinterpromenad med ödesdigra konsekvenser kan också ske.

Men likväl som det finns faktorer till varför man inte bedriver undervisning i vitt friluftsliv så finns faktorer till varför man gör det. På vissa skolor bedrivs denna undervisning både i kurserna Idrott och hälsa 1 och 2, men på andra skolor bedrivs undervisning enbart i en av kurserna. En faktor som bidrar till att lärarna bedriver den här typen av undervisning är att det finns ett intresse för vitt friluftsliv hos lärarna själva vilket leder till att denna undervisning prioriteras. Ekonomin är inte en begränsande organisatorisk ram på dessa skolor utan ekonomin gör det möjligt att bedriva undervisning och tillgången till material på tre av skolorna är god. Tillgängligheten till naturen är en fysik ramfaktor som spelar en viktig roll när det gäller att bedriva vitt friluftsliv. Men en gemensam faktor hos fyra av fem skolor är att en tolkning kring den konstitutionella ramen styrdokument/ ämnesplanerna görs, där lärarnas egen uppfattning kring att vitt friluftsliv ska bedrivas är avgörande. Den stora skillnaden som jag upplever bland dessa lärare som bedriver friluftslivsundervisningen jämfört med dem som delvis gör det eller inte alls är att det finns ett enormt eget intresse hos läraren själv när det kommer till vitt friluftsliv. Detta är någonting som de värdesätter och vill förmedla till eleverna. Den faktor som motiverar skolan till att bidra till undervisningen inom detta är kopplingen till ämnesplanen. Lundgren tar upp att om det finns ett tydligt mål så måste ramarna anpassas för att kunna fullfölja processen (Lundgren 1999, s. 31, 36). Detta blir tydligt på framförallt en skola som har stängt sig fram för att kunna bedriva undervisning inom friluftsliv på vintern. Med hjälp av ämnesplanen har lärarna på denna skola övertygat skolledningen om att det är någonting som skolan bör satsa på. Enligt den intervjuade läraren

har ämnesplanen tydliga mål och de ska fullföljas. Arbetar man sedan på en skola vars intresse till stor del ligger i idrott- och hälsaämnet finns det stora möjligheter att bedriva undervisning i vitt friluftsliv då ekonomin troligtvis inte blir ett bekymmer. Al-Abdi har ju som tidigare nämnts visat att tillgången till naturmiljö är viktig för att kunna bedriva friluftsliv. Är avstånden längre är det troligare att undervisningen inte bedrivs. (Al-Abdi 1984, s. 143-161) I min studie framkommer det att just närheten till naturmiljöer är en faktor till varför man bedriver den här typen av undervisning.

Hur undervisningen i vitt friluftsliv bedrivs

Hur undervisningen bedrivs i vitt friluftsliv på respektive skola ser väldigt annorlunda ut. I kursen Idrott och hälsa 1 ordnar vissa skolor vinterfriluftsdagar där aktiviteter som längdskidor och långfärdsskridskor sker alternativt undervisning i säkerhet och vallning av skidor. Andra skolor har undervisning i långfärdsskridskor och längdskidor under lektionstid, detta gäller även skolan som delvis bedriver undervisning då de får in en säkerhetsaspekt kring långfärdsskridskor under lektionstid. Inom kursen Idrott och hälsa 2 har en skola ett samarbete med kommunen där eleverna får agera funktionärer under vissa vinteraktiviteter, en annan skola åker under en dag upp till Romme som ett obligatoriskt moment medan en tredje skola åker ända upp till Ramundberget för att bedriva skidskola samt gå på tur med eleverna. Andra skolor bedriver ingen undervisning alls i vitt friluftsliv inom kursen Idrott och hälsa 2. Tiden som läggs på denna typ av undervisning är väldigt snarlik. Sammantaget är det ett antal lektioner eller om skolan använder sig av friluftsdagar så är det en hel-/ halvdag som läggs på denna typ av undervisning. Den största skillnaden är att en skola under kursen Idrott och hälsa 2 åker iväg på en skidresa under en veckas tid. Planeringen av denna undervisning skiljer sig något mellan skolorna. Vissa skolor planerar månader i förväg medan andra skolor planerar denna undervisning samma vecka som den ska ske. Elevgrupperna under dessa aktiviteter är också någonting som varierar. På vissa skolor sker undervisningen med dubbla klasser medan på andra skolor är elevantalet endast en klass.

Sedan avregleringen av friluftsdagar har utövandet av dessa dagar minskat. (Svenning 2001, s. 3-11) I min studie använder endast två av fem skolor sig av friluftsdagar för att kunna bedriva vitt friluftsliv. Fördelen med friluftsdagar är just att det ges utrymme åt att bedriva undervisning som är längre än en lektion. Detta möjliggör då för lärarna på dessa skolor att ha den här typen av undervisning. Exempelvis har skola A mer fysiska ramar vad gäller närheten till undervisningslokal, vilket i det här fallet är naturmiljö, jämfört med skola B. Skola A

måste transportera sig kommunalt för att kunna bedriva undervisningen, därför är den skolan i ett större behov av att få ut den här tiden vad gäller friluftsdagar jämfört med skola B vars undervisning sker direkt i närområdet på lektionstid. En anledning till varför upplägget kring undervisningen skiljer sig åt mellan skolorna enligt min mening är först och främst var skolan är lokaliserad. Likt Al-Abdi tar upp så påverkar transporten till olika friluftsområden hur undervisningen går till (Al-Abdi 1990, s. 148-154). Har skolan en längre transport är det mer rimligt av få ihop sin undervisning under en halv- eller heldag istället för att försöka hinna med under en lektion. En annan ramfaktor, det vill säga en organisatorisk ram som bidrar till att undervisningen ser olika ut på respektive skola är tillgången till material. Vissa av skolorna har god tillgång till material vilket då kräver mindre bakomliggande organisation om man exempelvis vill hyra utrustning. Men den mest avgörande ramfaktorn till att undervisningen skiljer sig tror jag beror på tolkningen av vad som står i den nationella läroplanen. Beroende på vad man som person har med sig i bagaget och vilka traditioner som denne är uppväxt med så kan olika tolkningar av vad som ska vara med i undervisningen göras. Detta är även någonting som Erik Backman tar upp i en av sina studier, det vill säga att tolkningen av läroplanen påverkar just undervisningsinnehållet. (Backman 2010, s. 85-87) När det kommer till planeringen av denna undervisning så ser den lite annorlunda ut på respektive skola. Enligt mig beror detta till stor del på att vissa skolor använder sig av friluftsdagar alternativt att det är längre resor som ska göras. Detta medför att fler lärare än bara inblandade idrott- och hälsalärare berörs. Lärare i andra ämnen påverkas och då fungerar det inte att planerna denna typ av undervisning samma vecka som exempelvis vinterfriluftsdagen ska ske. Men de skolor som bedriver denna undervisning under lektionstid behöver inte låna tid från övriga lärare och har inte samma behov av att vara ute i god tid när det kommer till planering. Sammanfattningsvis finns det ett antal ramfaktorer som styr hur undervisningen ser ut på respektive skola och dessa är: tillgången till material, skolans lokalisering, användandet av friluftsdagar eller ej och tolkningen av läroplanen.

Faktorer som påverkar utformningen av undervisning i vitt friluftsliv

I denna studie framkommer det ett antal faktorer som påverkar själva utformningen av den här undervisningen. Fyra av fem skolor upplever klimatet som en stor bidragande faktor. Vädret är en yttre ramfaktor kan begränsa undervisningen i den utsträckningen att sjöarna inte fryser alternativt att det blir snöbrist. SMHI:s statistik visar som tidigare nämnts att under 2000-talet har det blivit allt mildare vintrar (SMHI 2015). Detta i sin tur bidrar till en försvåring i att bedriva undervisning i vitt friluftsliv, då denna undervisning är beroende av kyla och snö.

Precis som Backman tar upp i sin studie är även den organisatoriska ramen i form av tid och den fysiska ramen i form av material någonting som kan påverka utformningen av undervisning i vitt friluftsliv (Backman 2010, s. 85-87). Några lärare i min studie upplever att det är stressigt att försöka få till vitt friluftsliv på lektionstid och det beror då mycket på var skolan är lokaliserad. Det kanske inte är rimligt att försöka få till den här undervisningen under en lektion då det är lätt hänt att det enbart blir stressigt. Jag tror att det är viktigt att om man vill bedriva vitt friluftsliv, bör man skapa en god kontakt med övriga lärare för att på så sätt kunna hjälpas åt schemamässigt. Vad gäller utrustningen upplever lärare i min studie att faktorer som begränsning av material, förvaring av detta samt slitage av utrustningen är sådant som påverkar undervisningens innehåll. Beroende på vilket material man har utformas undervisningen olika. På vissa skolor i denna studie blir det undervisning i aktiviteter så som långfärdsskridskor och längdskidor på grund av att skolan har denna typ av utrustning. Andra skolor lägger fokus på säkerhet och gemensam genomgång av vallning. När det kommer till förvaring av materialet upplever jag att det är någonting som går att lösa, det vill säga om läraren verkligen har intresse för det.

Gemensamt för många skolor är att trots en bättre ekonomi än andra skolor så upplevs detta som en påverkande organisatorisk ram på utformningen av undervisning i vitt friluftsliv. Backmans (2010), Al-Abdis (1984), Luggs och Martin (2001) samt Zinks och Boyes (2006) studier tar alla upp den ekonomiska aspekten i förhållande till hur undervisningen utformas. Skolans ekonomi påverkar hur tillgången till material ser ut, vilka aktiviteter som kan beskostas samt transporten till eventuella friluftsområden. (Al-Abdi 1984, s. 143-16; Backman 2010, s. 85-75; Lugg & Martin 2001, s. 42-47; Zink & Boyes 2006, s. 18-19)

Zink och Boyes tar även upp i sin studie att en annan faktor är att läroplanen är för fullspäckad. Dock måste man ha i åtanke att denna studie är gjord i Nya Zeeland, men i min studie har det framkommit att det ges väldigt lite tid åt ämnet. Mycket har tillkommit med den nya ämnesplanen, men det har inte getts någon mer tid åt ämnet. Samma studie från Nya Zeeland talar även om den bakomliggande organisationen kring att bedriva friluftsliv som en påverkande faktor på utformningen. (Zink & Boyes 2006, s. 18-19) Det går åt mycket tid till själva planeringen och att få ihop undervisningen. Detta är även någonting som framkommit i min studie. Även om tiden som eleverna får ut av denna undervisning kanske inte består av särskilt många lektionstimmar så ligger det oftast ett stort bakomliggande arbete kring att få ihop exempelvis friluftsdagarna.

Elevers attityder är en annan faktor som framkommit i min studie som kan påverka utformningen av undervisningen. Om elever visar negativa attityder kring ett visst undervisningsinnehåll tenderar vissa lärare att välja bort detta då det inte blir meningsfullt. Detta är även någonting som Al-Abdi har tagit med i en av sina studier (Al-Abdi 1984, s. 175-176). Där tror jag att det är väldigt viktigt att utforma undervisningen så att både elever och lärare upplever innehållet meningsfullt och begripligt. Konsekvensen av att forma sin undervisning efter elevers attityder kan leda till att undervisningen blir enformig och eleverna inte får möjlighet att exempelvis utveckla en allsidig kroppslig förmåga i en bredd av aktiviteter.

Två avslutande faktorer som lärare i min studie berör är bristen på närliggande skidspår samt gruppstorleken. När det kommer till skidspår behöver man enligt min mening inte ett givet skidspår för att kunna bedriva undervisning i exempelvis längdskidor. Ett öppet sinne och att man använder sig av det man har i området tror jag är det som krävs för att man ska kunna bedriva en givande undervisning inom längdsskidor. När det kommer till gruppstorleken så kan det påverka att man bedriver denna typ av undervisning över huvudtaget. Tidigare i denna uppsats framkom det att ett skäl till att en skola inte bedrev mer undervisning i vitt friluftsliv berodde just på gruppstorleken. För stora grupper gör det svårt att se alla elever och läraren får det svårare att bedöma riskfyllda situationer om denne har många elever att ta hand om.

På det hela taget finns det även här ett antal faktorer som påverkar hur undervisningen utformas. Sammanfattningsvis är dessa ramfaktorer följande: ekonomin, tiden, förvaring av material, begränsning av material, slitage av material, bristen på närliggande skidspår, lite tid för ämnet, elevers attityder, bakomliggande organisationen, gruppstorlek.

Metoddiskussion

Den kvalitativa metod som använts i denna studie har varit väl lämpad med tanke på att urvalsgruppen varit begränsad. Nackdelen med att använda sig av kvalitativa intervjuer är som tidigare nämnts att resultatet inte kan generaliseras då urvalsgruppen är för liten. Att leda intervjuer är någonting som kräver en viss färdighet och detta kan endast fås genom övning. Detta märktes tydligt under mina intervjuer då jag i början var något osäker jämfört med de sista intervjuerna då jag kände mig bekväm i rollen som intervjuare och med mina intervjufrågor. För att öka tillförlitligheten hade en testintervju kunnat genomföras så att jag blivit mer bekväm i intervjurollen redan från början. För att öka trovärdigheten i min uppsats

ytterligare hade jag kunnat ta bort respektive avgränsning gällande norra och södra sidan inom Stockholms län som sattes upp på grund av tidspress, och istället använt mig av hela Stockholms län i denna studie.

Slutsats & fortsatta studier

Sammantaget i denna studie har det framkommit att majoriteten av de medverkande skolorna bedriver någon form av undervisning i vitt friluftsliv. Dock kan mitt resultat inte generaliseras för hela Stockholms län då urvalsgruppen är för liten, men resultatet kan ge en antydning om hur det ser ut. Jag har fått upp ögonen för att det finns möjlighet att bedriva den här typen av undervisning på gymnasiet i Stockholms län. Men det finns en stor medvetenhet i att det finns ett antal faktorer som exempelvis ekonomi och tolkning av läroplanen som bidrar till att denna undervisning genomförs alternativt till att undervisningen inte bedrivs alls. Likväl finns det ett antal faktorer som material, tillgången till naturmiljö etc., som påverkar utformningen av undervisningen (om undervisning bedrivs). Men i grund och botten handlar det om vilka traditioner läraren i fråga är uppvuxen med och har med i sitt bagage, då det bidrar till att undervisning inom vitt friluftsliv skiljer sig mellan skolorna. Enligt min mening är detta en av de större anledningarna till varför vissa väljer att bedriva denna undervisning och andra inte. Studien har även väckt frågor som jag inte kunnat besvara. I och med den pågående klimatförändringen, hur kommer denna undervisning att bedrivas om ett antal år i Stockholms län? Kommer man kunna bedriva undervisning i vitt friluftsliv i närområdet eller måste man börja bege sig norrut för att kunna genomföra denna undervisning? Dessa obesvarade frågor är någonting som är väl lämpade att studera vidare i framtiden. Slutligen skulle det vara intressant att studera hur fördelningen av friluftsliv ser ut över hela läsåret, exempelvis om det finns några skillnader i tiden som läggs på undervisning i friluftsliv under de olika säsongerna.

5. Källförteckning

Al-Abdi, A-M. (1984). *Friluftsverksamheter i innerstadens gymnasieskolor – En undersökning av hur friluftsverksamhetens mål förverkligas i gymnasieskolan i Stockholms innersta*. Linköping: Department of Education, Univ.

Al-Abdi, A-M. (1990). *Friluftsverksamheten i landsortsskolor – En undersökning av hur friluftsverksamhetens mål förverkligas i gymnasieskolor i mindre orter i Sverige*. Stockholm: Al-Abdi.

Bryman, A.; översättning: Nilsson, B. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. uppl. Malmö: Liber.

Backman, E. (2010). *Friluftsliv in Swedish physical education- a struggle of values*. Stockholm: Department of Education in Arts and Professions, Stockholm University.

Erlandsson, U. & Konow, J. Stockholms län. *Nationalencyklopedin*
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/stockholms-län> [2016-01-14]

Eskilsson, L. (2008). Fritid och demokratisering. I: Sandell, K. & Sörlin, S (red.). *Friluftshistoria*. 2., omarb. uppl. Stockholm. ss. 73.

Fält, L. (2011). *Uteliv på vintern*. Växjö: Vildmarksbibliotekets.

Grundutbildningsnämnden (2011) A. *Utbildningsplan- ämneslärarprogrammet mot gymnasieskolan*. Stockholm: GIH.

Grundutbildningsnämnden (2011) B. *Kursplan ämneslärarprogrammet – Idrott, didaktisk inriktning 1, gymnasieskolan, 30 högskolepoäng*. Stockholm: GIH.

Grundutbildningsnämnden (2012). *Kursplan ämneslärarprogrammet – Idrott, didaktisk inriktning 2, gymnasieskolan, 30 högskolepoäng*. Stockholm: GIH.

Grundutbildningsnämnden (2014). *Kursplan ämneslärarprogrammet – Idrottsdidaktisk inriktning 3, 30 högskolepoäng*. Stockholm: GIH.

Grundutbildningsnämnden (2015). *Kursplan ämneslärarprogrammet – Idrott, didaktisk inriktning 4, gymnasieskolan, 30 högskolepoäng*. Stockholm: GIH.

Gustafsson, S.O. Utförsåkning. *Nationalencyklopedin*.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/utförsåkning> [2015-11-16]

Hassmèn, N. & Hassmèn, P. (2008). *Idrottsvetenskapliga forskningsmetoder*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.

Lindblad, S., Linde, G. & Naeslund, L. (1999). Ramfaktorteori och praktiskt förnuft. *Pedagogisk forskning i Sverige*, Vol. 4 (1), ss. 93-109.

Linde, G. (2006). *Det ska ni veta! – En introduktion till läroplansteori. 2.*, omarb. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Lugg, A. & Martin, P. (2001). The nature and scope of outdoor education in Victorian schools. *Australian Journal of Outdoor Education*, Vol. 5 (2), ss. 42-48.

Lundgren, U. (1999). Ramfaktorteori och praktisk utbildningsplanering. *Pedagogisk forskning i Sverige*, Vol. 4 (1), ss. 31-41.

Lundvall, S. (2011). Skolans friluftsverksamhet i ett historiskt perspektiv. I: Lundvall, S. (red.) *Lärande i friluftsliv*. Stockholm: GIH, ss. 119-129.

Petersson, S. (2012). *Skola och museum- samarbete eller motarbete?* Examensarbete 15 hp vid Historia, lärarutbildningen 2012 på Malmö högskola, Malmö: Malmö högskola.

Pettersson, U. Sigge Bergman. *Nationalencyklopedin*.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/sigge-bergman> [2015-11-16]

Rantatalo, P. (2008). Skogsmulleskolan. I: Sandell, K. & Sörlin, S (red.). *Friluftshistoria. 2.*, omarb. uppl. Stockholm: Carlsson, ss. 138-143.

Sandell, K. & Sörlin, S. (2008). Naturen som ungdomsfostrare. I: Sandell, K. & Sörlin, S (red.). *Friluftshistoria. 2.*, omarb. uppl. Stockholm: Carlsson, ss. 27-31.

Sandell, K. & Sörlin, S. (2008). Friluftsliv i folkhemmet- inledning. I: Sandell, K. & Sörlin, S (red.). *Friluftshistoria. 2.*, omarb. uppl. Stockholm: Carlsson, ss. 64-66.

Sandell, K. & Sörlin, S. (2008). Friluftsliv i välfärdsamhället- inledning. I: Sandell, K. & Sörlin, S (red.). *Friluftshistoria. 2.*, omarb. uppl. Stockholm: Carlsson, ss. 120.

Sandell, K. & Sörlin, S. (2008). Nutid och framtid- inledning. I: Sandell, K. & Sörlin, S (red.). *Friluftshistoria. 2.*, omarb. uppl. Stockholm: Carlsson, ss. 206-208.

Skolverket (2011) A: <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/idr?tos=gy&subjectCode=idr&lang=sv> [2015-10-08]

Skolverket (2011) B. *Läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshem 2011*. Stockholm: Skolverket

SMHI: <http://www.smhi.se/kunskapsbanken/vinter-1.22843> [2015-11-30]

Sundberg, M. & Öhman, J. (2008). Hälsa och livskvalitet. I: Sandell, K. & Sörlin, S (red.). *Friluftshistoria. 2.*, omarb. uppl. Stockholm: Carlsson, ss. 102-105.

Svenning, S. (2001). *Rapport om friluftsverksamheten i skolan*. Örebro: Skolverket.

Svensson, D. (2014). I fäderns spår, Längdskidåkningens landskap som kulturarv. *RIG - kulturhistorisk tidskrift*. Vol. 96 (4), ss.193-212.

Sörlin, S. (2008). Upptäckten av friluftslandskapet. I: Sandell, K. & Sörlin, S (red.). *Friluftshistoria. 2.*, omarb. uppl. Stockholm: Carlsson, ss. 25.

Thorell, C-J. & Wallström, M. (2005). *När isen lockar*. Stockholm: SISU Idrottsböcker, Svenska skridskoförbundet.

Transportstyrelsen: <http://www.transportstyrelsen.se/vinterdack> [2015-11-30]

Zink, R. & Boyes, M. (2006). The nature and scope of outdoor education in New Zealand schools. *Australian Journal of Outdoor Education*, Vol. 10 (1), ss. 11-21.

Yttergren, L. (2006). *I och ur spår! – En studie om konflikter och hjältar i svensk skidsport under 1900-talet*. Lund: KFS i Lund.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanisitska-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Otryckta källor

Intervju 1, lärare på skola A: 9/11-15

Intervju 2, lärare på skola B: 10/11-15

Intervju 3, lärare på skola C: 11/11-15

Intervju 4, lärare på skola D: 12/11-15

Intervju 5, lärare på skola E: 17/11-15

Intervju 6, lärare på skola F: 18/11-15

Intervju 7, lärare på skola G: 19/11-15

Intervju 8, lärare på skola H: 27/11-15

Bilaga 1

Litteratursökning

Syfte och frågeställningar: Syftet med denna uppsats är att undersöka förekomsten av vitt friluftsliv i kommunala gymnasieskolor runt om i Stockholms län.

- Bedrivs undervisning i vitt friluftsliv på gymnasieskolor runt om i Stockholms län?
- Hur bedrivs undervisningen i vitt friluftsliv?
- Finns det några faktorer som påverkar utformningen av undervisning i vitt friluftsliv?

Vilka sökord har du använt?

Vinterfriluftsliv, vitt friluftsliv, friluftsliv, friluftsliv i skolan, friluftsliv på gymnasiet, lärares tolkning av friluftsliv, outdoor life, outdoor activity, outdoor education, outdoor winter education, friluftsvksamhet i skolan

Var har du sökt?

GIH:s bibliotekskatalog, Google Scholar samt via litteraturlista i funna studier

Sökningar som gav relevant resultat

Google Scholar: Friluftsliv, friluftsliv i skolan, friluftsliv på gymnasiet, lärares tolkning av friluftsliv, outdoor life, outdoor education

GIH:s bibliotekskatalog: Friluftsvksamhet i skolan

Kommentarer

Att hitta tidigare forskning om vitt friluftsliv var väldigt svårt då relevant forskningen inom detta område är obefintlig. Men om man utgår ifrån ett mer övergripande perspektiv på friluftsliv är urvalet av tidigare forskning betydligt bredare. Mycket av litteraturen jag hämtat kommer från litteraturlistor från forskning som jag tagit fram i början av detta projekt där jag använde mig mycket att Google Scholar.

Bilaga 2

Intervjuguide

Allmänt

- Vilket år är du född?
- När tog du din lärarexamen?
- Hur länge har du arbetat som idrott och hälsa lärare?
- Undervisar du i något annat ämne än idrott och hälsa?
- Vilka idrott och hälsa kurser undervisar du i?
- Läses Idrott och hälsa 1 under ett eller två år?
- När läses Idrott och hälsa 2?
- Hur många idrottslärare är ni som jobbar på denna skola?
- Hur ligger skolan i förhållande till olika naturmiljöer?
- Använder ni er av friluftsdagar?
- Om ja: Hur många har ni per läsår? Används dem till friluftsliv eller till friluftsverksamhet?

Vitt friluftsliv

- Vad är vitt friluftsliv för dig?
- Bedriver du någon undervisning i vitt friluftsliv?

Om ja:

- Vilka aktiviteter sker?
- Hur mycket tid läggs på denna typ av undervisning?
- När planeras denna undervisning?
- Hur stora är elevgrupperna vid dessa aktiviteter?
- Vart sker denna undervisning, närmiljö eller åka iväg?
- Hur finansieras denna undervisning?
- Bedriver du denna undervisning själv eller får du någon hjälp från lärarkollegor?
- Vad har ni tillgång till för material som är kopplat till denna typ av undervisning?
- Hur arbetar ni med säkerhet inom friluftsliv på vintern?
- Hur kopplar du denna typ av undervisning till ämnesplanen för idrott och hälsa?
- Sker denna undervisning två vintrar i rad för en och samma klass om de läser Idrott 1 under två år?
- Hur lägger ni upp undervisningen om det är snö eller is brist?
- Vad finns det för faktorer som gör att du bedriver undervisning i vitt friluftsliv?

Om nej:

- Varför bedriver du ingen undervisning i vitt friluftsliv?
- Vilka faktorer styr detta?
- Hur motiverar du detta i förhållande till ämnesplanen?

Finns det några faktorer som påverkar utformningen av undervisningen i vitt friluftsliv?
(Klimat, ekonomi, material, närhet till naturen, gruppstorlek, tidsaspekt, organisation,
lärarkollegor, risken i aktiviteten, elevers attityder till friluftsliv)